
UNITÁRIUS ÉLET

---

53. ÉVFOLYAM 3. SZÁM
1999. MÁJUS-JÚNIUS

Kéthavonta megjelenő folyóirat

Magyarországi templomaink

A füzesgyarmati templom 1903-ban

A TARTALOMBÓL

Pünkösöd

Az unitárius kereszténység felfogása
a szentlélekről

Ki a keresztény?
(A kereszténység családfája)

Unitárius elődeinkről...
150 évvel ezelőtt született Derzsi Károly,
a budapesti egyházközség első lelkésze

Testvér-egyházközségek
nemzetközi konferenciája

**Unitáriusok
világtalálkozója
Székelyudvarhelyen
1999. augusztus 14-én**

1945 előtt minden augusztusban, az első zsenge ünnepén az unitárius székelység a homoród-fürdői „unitárius búcsún” találkozott, együttesen úrvacsorát vett az új kenyérből.

Kedei Mózes, udvarhelyszéki esperes elhatározta, feleleveníti ezt a nemes hagyományt. Ebben keblitanácsa is melléállt, megszületett a döntés: ezután minden év augusztusának második szombatján unitárius találkozót szerveznek a székelyudvarhely melletti Szejken.

A legnagyobb székely, egyházunk kiemelkedő személyisége, Orbán Balázs szellemét idéző Szejke, minden bizonnyal méltó helye lesz annak az eseménynek, mely 1945 óta először gyűjti egybe hagyományteremtő céllal mindazokat, akik unitáriusnak vallják magukat, és találkozni szeretnének egymással. Találkozunk augusztus 14-én ott!

További információkért forduljon **Kedei Mózes** espereshez: 4150, Odorheiu Secuiesc, jud Harghita str. Beclean nr 52. Tel.: 00-40-66-213308.

Közlemény

Lapunk múltkori számában közzétett „Vallási és egyházi műsorok a Magyar Televízióban” c. ismertetés az „MRT-MTV-MTVRt 1957-1997” című – könyvesbolti forgalomba nem került – kötetben jelent meg, Csicsér Ferenc szerkesztőségvezető tollából. A cikket, rövidített formában, a szerző hozzájárulásával közöltük.

Unitárius műsorok

Magyar Rádió – Kossuth adó

„Egy az Isten” c. félóra

augusztus 27., péntek 13.30

**Olvassuk együtt a Bibliát
hétről-hétre!**

„Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek”
(ApCsel 5; 29)

máj. 3-9.	ApCsel. 1; 3-14
máj. 10-16.	ApCsel. 1; 15-26
máj. 17-23.	ApCsel. 2; 1-13
máj. 24-30.	ApCsel. 2; 14-36
máj. 31-jún. 6.	ApCsel. 2; 37-47
jún. 7-13.	ApCsel. 3
jún. 14-20.	ApCsel. 4
jún. 21-27.	ApCsel. 5
jún. 28-júl. 4.	ApCsel. 6; 1-7

**A Heltai Gáspár Könyvesbolt
kínálatából**

PÜSKI KIADÓ

Székely András Bertalan:
A Rábától a Muráig

Vitai László: Sötétségből világosságra

Bánó Attila: Magyar ösvény

Somorjai Ádám: Kutatóárkok

Rónai András: Térképezett történelem

Borbándi Gyula:
Emigráció és Magyarország

Deák-Sárosi László: Az igazság szája

Deák-Sárosi László: Könyv a zenéről

Gombos Gyula: Hillsdale

Gombos Gyula: Szabadság alapítók

Tökés László: Ideje van a szólásnak

Bobory Zoltán: Ének a Don hőseiért

Ujkéry Csaba: Handzsár a tükörben

Ignác Rózsa: Anyanyelve magyar

Kiss Dénes: Ösnyelv-nyelvös

Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom

Szabó Gyula: Ostorod volt-e Rodostó?

Kamarás István: Lelkierőmű Nagymaroson

Tóth Imre: Palóc trilógia

Varga László:
A fecske utca és a Park Avenue sarkán

Ignác Rózsa: Született Moldovában

Vatai László: Átszínezett térkép

Ölvedi János: Napfogyatkozás

Lapzárta minden páros hó 15-én van. A később beérkezett írásokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártáig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Ellenkező esetben a szerkesztési és nyomdai munkák elhúzódhatnak és késhet a lap megjelenése.

A szerk.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház
Főszerkesztő:
Bencze Franciska
Rovatvezetők:
Kászoni József
(hazai és határon túli kultúra),
Kelemen Miklós
(egyház történet),
Rázmány Csaba
(hazai egyházi tudósítások),
Dr. Somogyi László
(Teológiai Műhely)
SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 311-2801
Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.
Előfizethető:
egyházi központunkban, a lelkész irodákban,
vagy egyházi csekken, Unitárius Élet jellegével.
Évi előfizetési díj: 1200,- Ft
Egyes szám ára 200,- Ft
Megjelenik kéthavonta.
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.
Felelős kiadó:
Heltai Gáspár Kft.
Index: 25 842
Készült a Cerberus Kft. gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 332-3511)
Felelős vezető: Schmidt Gábor
HU ISSN 0133-1272

Pünkösd

„Akiiket pedig Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai. Mert nem a szolgaság lelkét kaptátok, hogy ismét féljete, hanem a fiúság Lelkét kaptátok, aki által kiáltjuk: „Abbá, Atya!” Maga a Lélek tesz bizonyosságot a mi lelkünkkel együtt arról, hogy valóban Isten gyermekei vagyunk.” (Róm 8, 14-16)

Pünkösd. A Lélek kitöltésének és az egyház megalakulásának ünnepe. Kicsit mostohán bánunk vele. A pünkösdhöz nem kötődnek különösebb, kihívó hagyományok, nem kapunk ajándékot. Tartalma tisztán vallási jellegű. Akinek a pünkösd valóban ünnep, annak életében létezik egy rejtett, benső vezérfonal. Istenhez tartozónak vallja magát, tudatosan vagy tudattalanul, hol makrancos és kíváncsi, hol engedelmes és jóra törekvő gyermeke a Mindenhatónak. De várja az alkalmakat, amikor az ünnep fényében megmosakodhat, amikor megerősítheti a kötést, mely a hétköznapokban sem engedi eltévelyedni. Igen, vannak, akiknek szükségük van az ünnepre.

A Kisherceggel együtt találjuk meg mi is, újból és újból, e találkozások szent lehetőségét: „Jobb lett volna, ha ugyanabban az időben jössz. Ha például délután négykor érkezel majd, én már háromkor elkezdek örülni. Minél előrébb halad az idő, annál boldogabb leszek. Négykor már tele leszek izgalommal és aggodalommal; fölfedezem, milyen drága kincs a boldogság. De ha csak úgy, akármikor jössz, sohasem fogom tudni, hány órára öltöztessék díszbe a szívemet.” ... És ha már kellően kifényesítettük belső szobánkat, ha érzelmileg ráhangolódtunk pünkösdi megünneplésére, jó unitárius módjára, adjuk meg az értelemnek, ami neki jár: tegyük fel a kérdéseket! Válaszoljuk meg együtt!

I. Micsoda a Lélek és mi a különbség a (kisbelső) lélek, a mi lelkünk között?

II. Mi történt pünkösdkor?

III. Mi történik ma? Mi lehet a mi dolgunk?

Pál apostol – amint a rómaiakhoz szól, személyesíti őket érzéseikkel: Az előző részekben (7-8 fejezet) a mélységből kiált, a test és a lélek harcában szorong, a halandó végesség érzetének

kétségei gyötrik: aki születik, az halálra jut egyszer. „Mert testnek gondolata a halál, a Lélek gondolata pedig élet és békesség.” – mondja a 8. fejezet elején, és ebből a hitből jut el a bizonyossáig: felülemelkedik az ember a test erőtlenségéből a lélek erősségére, mégpedig azért, mert az Isten Lelke segít ebben, mert mi magunk is ehhez tartozunk, mint Isten gyermekei.

A magyar nyelv, így a bibliás nyelvünk sem különbözteti meg a „lélek” két jelentését. Az eredeti nyelveken a nefes, psziché valamint a ruah, pneuma egyaránt a lélek szóval jelölt. A nyelvi szegénységből erényt kovácsolva, engedjünk úgy tekintenem, mintha összekapcsolódásában azonosulna is e két tartalom, ösztönösen.

Az ember élete: test és lélek egysége. A lelkünk, a „belénkfuvalott”, az élet Istenhez emelő ereje. Az ember éppen attól nefes, psziché = lélek, mert Isten teszi azzá. Ezzel különbözteti meg az embert, hogy a halhatatlan lelket leheli belénk. Az élet is azért válik szentséggé, mert Isten életébe képes olvadni. Csak ember lehet, aki ezt tudja, és gyermeki, aki ezt alázattal akarja vállalni. Isten láthatatlan arcát hordozzuk, ez

az ember rendeltetése. És a nagy lehetőségünk: létünk Isten élő valóságába szerkesztett, a kapcsolatot lelkünkben tartjuk. Így a lélek Isten-érzékelésünk szerve, melynek funkciója az imádkozás. Az élet állandóságában tehát e két dolog adott: Isten Lelke, mindig, mindenütt aktív, mert Isten nemcsak van, léte épp Lelke által folyamatos lét, tett. Ebből oltott szikrát belénk, ez a mi lelkünk. E kettő harmóniájában keresendő istengyermekségünk. E harmónia nélkül lelkünk csak a nagy hiányt érzékeli. De hiszem, vallom, ez a hiány, ez az űr betölthető. Az űrességnek szívó hatása van, tanultuk a fizikában. Talán ehhez hasonlóan az embernek is nagy

fájdalmak, kínzó hiányérzetek – nagypéntek és magányok, tagadás és kétség – kellene ahhoz, hogy helyet készítsen életében „a Lélek kitöltésére”, a lelki újjászületésre. Amíg van fülünk a hallásra, a római gyülekezettel mi is megérthetjük: az imádkozásban lehetővé válik, és a bizalmas megszólítással: Abba, Atyánk – kifejeződik, hogy izig-vérig Isten gyermekei vagyunk. Jézustól tanultunk ilyenekké lenni! Úgy viszonyul lelkünk (pszichénk) Isten Lelkéhez, mint gyermek a szülőjéhez, melyet a belső összhang és a szabadon vállalt felelősség határoz meg. Ebben a lelki újjászületésben a gyermek nem akar, nem tud másként élni, mint az Atya akarata szerint. Másként hiába is magyaráznánk kétségbeesetten a világnak, hogy mi aztán keresztények vagyunk, minket Isten lelke vezérel... Hitelessé csak akkor válunk, ha ez megmutatkozik életünkön, ha gyümölcséről megismerjük a fa, szavaink-tetteink összhangja Istenhez méltó. Ez az egy emberi méltóság harcolható ki, a többi, nemzeti, vallási, hivatásbéli önérzetünkől fakadó méltóságunk ennek tartozéka lehet csupán.

II. Mi is történhetett az első keresztény pünkösd alkalmával?

A nagypénteki tragédiában meggyengült tanítványok nem tudtak Jézus személyes jelenléte hiányában Mesterükhöz méltóan, tanítása szerint élni, gondolkozni és még kevésbé cselekedni. A tanítványok alapvető kétsége: nem tudtak szembenézni a halál tényével. Jézus életében örök életről beszélt – most nincs, egyszerre csak a csúfos halálé lett. Ha az az áldozata az elmúlásnak, akit rendkívülként becsültek, mennyivel inkább áldozatok ők, az esendők. Árulás-sal és tagadással, görccsel és gyávasággal terhelt továbbélési kísérletükre érkezett a húsvét örömgazsága. De a feltámadásban hinni, a hitbe vakon beleburkolózni – kevés. Tovább kell lépni, a hitet tovább kell vinni! Élővé, hatóvá kell tenni!

Húsvét megvilágította a tanítványok számára, hogy mi is tulajdonképpen az ő dolguk. Hirtelen összeállt a kép, értelmet nyertek Jézus kimondott szavai, intelmei. Meghagyta a tanítványoknak, hogy maradjanak Jeruzsálemben, a kudarc színterén. Ahol vagytok, oda jön majd el a Pártfogó, a vigasztaló, a Lélek – ígérte. Ha elfutnak Jeruzsálemből, a nehézségekből, akkor elbújnak az új feladatok elől, hogy húsvétól pünkösdig kihordják a megszületésre várót, az egyházat. Itt kell maradni, mégpedig együtt. Ne engedjenek a külső és belső bomlasztásnak, ne szóródjanak szét. Együtt várjanak a Szentlélekre, Isten erejére, mely vezeti őket. Maradjanak gyermeki alázattal. A Jézustól hallott imában Isten Abba, Atyaként szólítható meg! Tehát a felkészülés elsődlegesen ebben a kapcsolatban, az imádságban gyökeredzik. Húsvét után 40 napon át csend honolt a tanítványok életében.

Az útkeresés kérdésekkel teli időszak az. Rákérdeznek Jézusra és Ő válaszol, kiigazítja botlásaikat. Áldozócsüdtökre érik meg a tanítványok öntudata, ekkorra képesek saját lábukra állni, Jézus szerint, de nélküle is dönteni. Lélekben csak ekkor engedik el, a mennybe. Az egykori kétséget és ködöt maga a Lélek oszlatja el, az imádságban meglett erő. Ekkor valami rendkívüli történik. A Lélek mindenkor, mindenhol ott van. De amikor „egy akarattal együtt valának”, akkor az isteni erő, a Lélek csodát tesz. Megtelnek ezzel az erővel és azok akik eddig „más nyelvet” beszéltek, értik egymás szavát. Egyformán szeretett gyermekei Istennek, és ezt egyként és egyszerre tudják. Az azonban, hogy a Lélek hat, nem kivételes esemény, attól válik azzá, hogy ebből tett lesz: megalakul az egyház.

III. Pünkösd azonban nem maradhat csak történelem. Nem szabadna csak vallásos rutinná, kiüresedett retorikává alázni.

De hogyan azonosulhatnánk tartalmával, amikor annyiféle nyelven – annyiféle követ fűjünk? Amikor kikopott a gyermeki bizalom gondolatainkból? Amikor tele vagyunk félelemmel? Amikor a mi lelkünk csak fájdalmak tárháza? Amikor menekülésre biztat a megélt kudarc? Akkor amikor pünkösdre készülünk, meghallhatjuk Jézus tanítványaihoz intézett intelmeit: maradjatok Jeruzsálemben, a próbára tevő várakozás helyén. Oda érkezik a Pártfogó, a Lélek, hogy együtt a ti lelketekkel bizonyosságot tegyen arról, hogy ti valóban Isten gyermekei vagytok. Ebből meritett erőt a római gyülekezet is Pál biztató, megerősítő szavai nyomán. Számunkra is ez a biztonság, a kitartás kútfeje. Miután ellentmondásba kerültünk Istennel és önmagunkkal, számíthatunk arra, hogy az isteni Lélek oda érkezik, ahol vagyunk, élünk és imádkozunk.

Milyen jó lenne ma érteni felebarátaink nyelvét, milyen jó volna ha bennünket értenének... Ha a tartalom közös, ha az akarat azonos, mert az isteni akaratra hangolt, csak akkor érthetjük egymást. Ha egy akarattal lennénk együtt, akkor segítene bennünket a Lélek, saját magunk fölé emelne. Ahol az Atyaisten megszólítása, imádkozásunk mögött teljes valónkkal, alázatosan és tettekre készek vagyunk, ott biztossá válik a kötés: Isten gyermekeiként mindenre van erőnk. Az emberi élet templom lehet, mely megszenteli összetartozásunkat. Ha Isten gyermekeiként élünk, kitölti lelkét ránk – és ez nap mint nap megtörténik –, mindenben józanul döntünk és erővel, mert bennünket Isten lelke vezérel.

Ámen

Miklósi-Vári Katalin

Az unitárius kereszténység felfogása a szentlélekről*

1. A téma teljesebb megragadása érdekében néhány bevezető gondolatot szeretnék megszólaltatni.

Köztudott, hogy a kereszténység felfogása a szentlélek kérdésében nem egységes, sőt olyan véleménykülönbségek voltak és vannak (lásd például származása, a Filioque-tan), amelyek teológiailag megosztották a kereszténységet, és a teológiai egység helyreállítása napjainkban is elég reménytelen feladatnak tűnik. Nem állítjuk azt, hogy a szentlélek származásának különböző értelmezése vezetett az 1054-ben bekövetkezett egyházszakadáshoz (szkizma), de annak egyik feltétlenül nyomós oka volt.

A dolgozat célja nem az általános keresztény tanítás bemutatása, hanem az, hogy az unitárius kereszténység szempontjából vizsgálja és lehetőség szerint tisztázza a szentlélek helyét és szerepét teológiánkban. Ezért a történeti mérlegelést, vagy összehasonlítást csak ott tesszük meg, ahol erre feltétlenül szükség van, és a dolgozat célja azt megköveteli.

Előadásomban a pozitív unitarizmus vonalán szeretnék haladni, ezért arról akarok szólni, hogy mit jelent számunkra a szentlélek, és nem arról, hogy mit nem.

Természetesen a szentlélekkel kapcsolatos megállapításunkat nem tekinthetjük végérvényesnek, és távol áll a dolgozat szellemétől a tekintélyelvűség felállítása. Ez annál is indokoltabb, mert az unitárius teológia a szabad vizsgálódás követelményeinek szellemében hangsúlyozza, hogy hitelvi rendszerünk (egyszerűen hittanunk) nem statikus, hanem progresszív. Valljuk, hogy az értelmi megismerés és a hitbeli meggyőződés nyitott, ami azt jelenti, hogy az ember, mint Isten gyermeke, sohasem tudhat annyit, hogy még többet ne tudhatna, sohasem lehet olyan hite, hogy az még ne mélyülhetne, és nem lehet olyan jó, hogy még jobb ne lehetne.

2. Kiindulásként meg kell említenünk, hogy az unitárius teológia, habár elismerte a szentlélek jelentőségét (hitvallásunkban is szerepel), nem nagyon foglalkozott annak részletkérdéseivel. Jó példa erre nézve a Keresztény Magvető, amely megalapítása óta egyetlen tanulmányt sem közöl e tárgy körben. A jelentősebb hittani munkák tárgyalják (Enyedi György, Szentábrahám L. Mihály, Ferencz József, Varga Béla), de eléggé szűkszavúan. Így nem véletlen, hogy csak a pünkösdi egyházi beszédekben találkozunk részletesebb tanításokkal (lásd KerMagv.).

Valahogy úgy érezzük, hogy amikor a téma vizsgálatának szükségszerűsége előjön, mintha egy bizonyos fokú idegenkedés vonulna át a tanulmányokon. Pedig a szentlélek a keresztény teológiának és általában a vallásos életnek nemcsak alapvető kifejezései (kulcsfogalmai) közé tartozik, de nélkülözhetetlen eleme is.

Mivel magyarázhatjuk az idegenkedést? A lehetséges válaszok közül kiemelném a következőket:

– ne szolgáltatassanak újabb alapot a vitára arra vonatkozóan, hogy nem osztják a többi keresztény felekezetek felfogását (a szentháromság harmadik személye);

– a szentháromság dogmája kiváltott egy tartózkodó magatartást a szentlélekkel kapcsolatban, ezért sokszor megkerülték a kérdés lényegét, és arra keresték a választ, hogy mi nem a szentlélek (miért nem Isten? miért nem külön személy? stb.). Pl. Szentábrahám Lombard Mihály hittani munkájában így érvel: „A szent lélek nem Isten. Ezt a magyarázatot bizonyítják azon helyek, amelyek szerint a szent lélek csak Istené, Istentől van és adatik... más kifejezések szerint is magától Istentől határozottan meg van különböztetve” (itt a lényegre és a személyre gondol);

– Istenhez közvetlenül tartozónak fogva fel, nem tartották fontosnak külön részletezni, kiemelni. Minden részletezés a trinitás-tan gyanújával fenyegette a vizsgálót;

– a Hitvallásban való fenntartása bizonyos mértékben azzal magyarázható, hogy ragaszkodtak a keresztény fogalmak struktúrájához, s nem akarták nyilvánosan „keresztényietlenné” tenni a hitvallást;

– a szentlélek értelmezése a keresztény teológiában fokozatosan a krisztocentrikus teológizálás részévé vált, ami ellentmondott az unitárius teológia teocentrikus szemléletének. Ugyanis a keresztény értelmezés szerint a Lélek határozottan Krisztus lelke, az a másik Vigasztaló, aki átvette Jézus szerepét a Földön. Ez azt jelenthette, hogy Jézus a szentlélekben, illetve általa van jelen a keresztény hívő emberben. Hivatkoznak a Róm 8,9-re, mely szerint „*Ti azonban nem test szerint élték, hanem Lélek szerint, ha Isten Leleke lakik bennetek. De akikben nincs meg Krisztus Leleke, az nem az övé.*”

Természetesen az okokat még sorolhatnánk. Érdemes lenne annak a vizsgálatára is, hogy a pünkösdi egyházi beszédeinknek hány százaléka szól a szentlélekről, annak mibenlétéről, munkájáról, hatásáról, és hány a keresztény egyház megalapításáról (sokszor minden kapcsolat nélkül).

Felvetődik a kérdés: Beszélhetünk-e arról, hogy az unitáriusok leértékelték a szentlélek jelentőségét? Válaszunk határozott NEM! Az unitáriusok

*Elhangzott az 1998. november 20–21. között Budapesten tartott teológiai konferencián.

vallották, hirdették, tanították, de éppen dogmatikai megfontolások miatt tartózkodóan kezelték.

3. Mi a szentlélek? A Bibliában kb. 17 féle megnevezéssel találkozunk, mint például Isten ereje, lélegzet, szél, intő, vigasztaló, prófétai kenet, igazság, bölcsesség lelke, szabadság szelleme stb. (az Ószövetségben a héber ruáh 378-szor, az Újszövetségben a pneuma 379-szer fordul elő), de hasonlítja tűzhöz, sebesen zúgó szélhez, galambhoz stb. A megnevezések és hasonlatok azt sugallják, hogy a szentlélek valami olyan, amit nem könnyű meghatározni, megnevezni, csupán körülírni és hatásaiiban lehet megtapasztalni (az evangéliumokban egyébként nem találkozunk egy sajátos meghatározásával).

A megnevezések és hasonlatok különbözőségei ellenére van egy közös vonásuk, mégpedig az, hogy az isteni aktivitásra utalnak valamilyen formában. Isten felemelő, nemesítő megelevenítő munkája (tevékenysége?) jut kifejezésre. Ezért helyesnek vélem *Arthur Long*, angol unitárius teológus állítását: *„A szentlélek fogalmában egy óriási eszme tükröződik az élő, személyes Istenről, az Úrról, az élet adójáról, a világegyetem mögött mozgó erőről, az emberek ihletőjéről, és minden nemes értékek forrásáról és alapjáról.”*

Az unitárius gondolkodás sohasem választotta szét Isten egy tulajdonságának megnyilvánulását magától a tulajdonság hordozójától, Istentől. Istenhez tartozónak, Istentől kiáradónak, Istentől kiindulónak fogta fel.

Dávid Ferenc Isten erejének nevezi, s ezen megállapítása áthagyományozódik az unitárius teológiába: „... a léleknek az ő igéje a Szent írásban véttetik az erőért, amelyet az Isten osztogat minden teremtő lénynek (állatnak), amellyel azt akarja, hogy létezzenek és éljenek. Másodszor az embernek nemcsak életet ad, hanem az életnek ékesítésére bölcsességet és tudományt, amellyel a mostani időben is sokakat megajándékozott... harmadszor, hogy nemcsak megeleveníti és táplálja (élteti) az embert, és külső bölcsességgel ajándékozza meg, hanem természetét megtisztítja, megújítja és újjászüli az örök életre” (A prédikációinak első része. A szent lélekről szóló prédikáció. 169–171).

Szentábrahámi Mihály említett hittani művében a dávidferenci álláspontot szövegezte meg: „A szent lélek istennek amaz ereje (Lk 1,35; 49; ApCsel 1,8; Rom 15,13; Kor 2,4-5), amely által Isten az ő híveit megszentelte és más isteni tulajdonságokkal megtöltötte” (i.m. 148). E meghatározást Varga Béla mélyítette el, pontosabban körülhatárolta, szerinte: „a szentlélek Istennek reánkható, bennünk működő, minket felemelő és hatásaiban megszentelő ereje”.

A szentlélek tehát az élő Istennek az a lényegéből való tevékenysége, amely által közvetlen kapcsolatba kerülünk Istennel. Úgy is mondhatjuk, Istennek közvetlen hatása mireánk. A kijelentés által közvetve ismerjük meg Istent, a szentlélek hatása által közvetlen kapcsolatba kerülünk vele. Így a szentlélek „nem egyéb, mint a jelenben reánkható Isten”.

Meggyőződésünk szerint a szentlélek nem valami Istenen kívül álló külön személy, vagy hatalom, vagy erő, hanem Isten azzal a tevékenységével, amely által személyes, lélekszerinti, közvetlen kapcsolatot teremt az emberrel. Így értelmezve, pünkösöd nem csupán a keresztény egyház megalakulásának ünnepe lesz számunkra, hanem a szentlélek kitöltésének ünnepe is, azaz Isten velünk való személyes kapcsolatának ünnepe.

A szentlélekben Istennek olyan tevékenységét látjuk, mit akár a teremtésben vagy a gondviselésben. Ezen esetekben is szoktuk így nevezni Teremtő Isten, Gondviselő Isten – de alattuk sohasem értünk külön isteni személyt. A szentlélek esetében – kerülve a dogmatikai árnyalatokat – így szólhatnánk: Megszentelő Isten.

Miért használjuk a szent jelzőt? A szentség egy gyűjtőfogalom, a vallási értékek összességét jelöli, amelynek megszemélyesítője Isten. Valami azért szent, mert a szentség megszemélyesítőjéhez tartozik vagy vele összefügg, belőle ered, vagy hozzá kapcsolódik.

4. A fogalmi meghatározás után igen jelentős az, hogy tudatosuljon bennünk a szentlélek munkájának mikéntje, eredménye. Mit idéz elő bennünk? Melyek hatóerejének következményei az ember életében?

A szentlélek által Isten közelségébe kerülünk. Istent közvetlenül tapasztaljuk meg azáltal, hogy hitet ébreszt bennünk. A görög gondolkodás az elvont, a tárgyilagos igazságot kereste, amely személytelenül igaz, változhatatlan és örök érvényű. Olyan mint egy matematika képlet, vagy egy kétségtelen történelmi dátum.

Az ilyen igazságot egyszerűen tudomásul vesszük, vagy akár halomra is gyűjthetjük, anélkül azonban, hogy megmozgatna vagy bensőleg érintene minket. A szentlélek által ébresztett hit azonban több az objektív ismeretnél, életünk egészét, egységét érinti; személyiségünkben ragad meg minket. Az ilyen hitbeli „ismeret” az igazi állandóságot és valódi maradandóság elemeit hordozza. Nem egyszerű tudomásulvétel, nemcsak „van”, hanem ihlet, sugall, hat, történik és érvényesülni akar. Ez a hitnek olyan egzisztenciális jellege, amely a megragadott bizalom és a felismert igazság erejével indíttatást ad az egész emberi életnek, s olyan irányú életvitelre lendíti azt, amely Isten akaratának megfelel.

A szentlélek a belső átalakulás mozgó ereje. A felismeréstől, a megelégedéstől, a kiegyensúlyozottságtól a biztonságérzet, a harmónia, az öröm megtapasztalásáig vezet. Mindezek azok az „ajándékok”, amelyekkel Isten megáld minket. Egy olyan kezdetet jelent, amely a végső beteljesedést keresi; kezdetét egy életen át tartó átalakulási folyamattal. Ezt nevezzük bibliai nyelven újjászületésnek, amely arra utal, hogy a „szentlélekkel meggazdagodott ember számára az élet minőségileg különbözik az azt megelőző formától.” Egész életirányulás válaszadás a szentlélek által sugallt Isteni akaratra. Egy fejlődési meggazdagodási folyamattal szemben, amely azt jelenti, hogy a

szentlélek ajándéka nem egyszerűen a keresztség, vagy a kézrátétel következménye, hanem egy olyan élő történés, amelyet az első keresztyének is átéltek. Ezért a szentlélek birtoklása tulajdonképpen a keresztyén ember jellegzetessége. Annyiban valóságos keresztyéni életünk, amennyiben teljes bennünk a szentlélek; ha ez hiányzik, felszínes, formális vagy éppen tekintély vallásosságáról beszélhetünk.

Az ApCsel 19,2 kérdését „Kaptatok-e szentlelket, amikor hívókká lettetek?” – igen komolyan kell venni, egyrészt azért, mert önmagunk vallásos öntudatának számonkérése, másrészt mert Istennel való életközösségünk próbaköve. A választ nem lehet megkerülni, csak igennel vagy nemmel válaszolhatunk. Ha a válasz pozitív, akkor elégedettek lehetünk, ha negatív, akkor azonnal keresnünk kell a lehetőséget, hogy a Megszentelő Isten tegye élővé, elevenné a mi vallásos életünket.

Az ApCsel 20,22 „Ezt mondván rájuk lehelt, és így folytatta: Vegyetek szentlelket!” – igen figyelmeztető felhívás. Ebből az következik, hogy a szentlélek munkája egyetemes, állandó és közvetlen (nemcsak Jézuson keresztül), azaz bárhol, bárkikor, bárki részese lehet adományainak. A fentiek szellemében a szentlélek kitöltése nem fejeződött be az első pünkösd alkalmával (ApCsel 2,1-47), nem egy egyszeri és megismételhetetlen, hanem folytonos ténnyel állunk szemben. Ez Isten aktivitásában leli magyarázatát.

A Megszentelő Isten munkája által válik az ember Isten templomává, és részéről a felelet Isten imádása és a jó cselekedetek gyakorlása (1Kor 3,16; 6,19; 2Kor 6,16; Mt 7,21; Jk 2,17-18). A jó cselekedetek gyakorlását úgy is nevezhetjük, hogy bizonyoságtételre hív el a szentlélek által az Isten. A bibliai pünkösd történet világosan előnkbe tárja, hogy mind a szólók, mind a hallgatóság bírták a szentlelket.

Szentábrahámi Mihály megállapítása igen találó ma is: „A szentléleknek kegyelme nem egyéb, mint Istennek ama határozott működése, amely által a hívók szívei nemcsak örömmel töltetnek be, hanem meg is világosítatnak, az akarat a kívánsággal együtt buzdíttatik, mi pedig alkalmasokká tétetünk az Istent illető dolgok meghallására és teljesítésére, mi okból amennyiben a világi dolgoktól elválaszt, az írás azt mondja róla, hogy megszentel, és amennyiben mintegy bi-

zonyos vágyat kelt és így jövődöbéli örökségünk reményét ébreszti, azt mondja az írás róla, hogy záloga” (a bibliai helyeket mellőztem).

A szentlélek munkája tehát építő és új életet teremtő valóság. Ez az új élet nemcsak egyéni, hanem közösségi síkon is meg kell nyilvánuljon (egyház). Ezért állította Ferencz József is, hogy a szentlélek „egyesítő kapocs, amely a kebleket összeköti”.

5. Természetesen a szentlélekkel való meggazdagodásnak emberi oldalai, feltételei is vannak. A megszentelődés olyan folyamat, amit önmagunkban mi végzünk el, nekünk kell megnyitni értelmünket, szívünket, formálni akaratunkat, s mindezeket azért tudjuk tenni, mert Isten mindezekre adott képességeket. A megszentelődés folyamata tulajdonképpen akaratunk ráhangolása az isteni akaratra, mégpedig olyan mértékben, hogy az Ő akarata bennünk és rajtunk keresztül működhessen. A „ráhangolás” kiváló alkalmi lelki elmélyülés, az önvizsgálat, az imádkozás és a jócselekedetek gyakorlása.

A jézusi tanítás és életvitel is segít minket a szentlélek adományainak felismerésében és megragadásában. A jézusi mérce nem jelenti akaratunk alárendelését vagy éppen feladását, hanem egy tudatosult szabad vágyódást a tökéletesebb élet iránt, a vallás nyelvén szólva, Isten akaratában való tudatosulást. Maga Jézus is erre figyelmeztetett: „... mert nem a magam akaratát keresem, hanem annak az akaratát, aki elküldött engem” (az Atyáét) (Jn 5,3/b)

Konklúzióként: a szentlélekre nekünk, unitáriusoknak is szükségünk van, nem azért, mert egy nagyon gyakori bibliai fogalmat kell megmagyaráznunk, értelmeznünk, hanem azért, mert élővé, elevenné, buzgóvá teszi vallásosságunkat. A vallás általa lesz empátia, és nem felszínes, külső, kultikus megnyilvánulás életünkben.

Nagy tévedés lenne visszatartani magunkat mindattól, amit Isten nekünk adni akar, vagy nem figyelni arra, vagy felcserélni vagy helyettesíteni az Ő adományait az élet múlandó adományaival. Kempis Tamás találó szavaira figyeljünk: „Tartsd szívedet szabadon, s emeld Istenhez”. Csak így áradhat szívünkbe Isten szeretete a szentlélek által az apostol szerint is: „mert szívünkbe áradt Isten szeretete a nekünk adott szentlélek által” (Róm 5,5).

„Fénye kíséri lángoló hevünket,
s a láng a látást; és ez akkora,
amint becsünkön túl a Kegye kitüntet.”

Paradiso, Canto XIV. 40–42

FÉNY ÉS KERESZT

Ki a keresztény?

A kereszténység családfája

A következőkben megjelenő sorok értékeléséhez hasznos lehet a legközelebbi számban megtalálható ábra, amely az értelmezést nem zavaró összevonások árán sematikus elénk tárja a jelenkori kereszténység családfáját. A rajz az *Évangile et Liberté* című franciaországi protestáns havi folyóiratban jelent meg, szerkesztője pedig Prof. Christian Mazel, a Montpellier-i Teológiai Fakultásról. Mellékelhetnénk azt az összeállítást is, amelyet Gerhard J. Bellinger dortmundi professzor mutat be az Akadémiai Kiadónál megjelent Nagy Valáskalauz c. könyvében. Ezt az utóbbit bárkinek módjában áll megtekinteni, és meggyőződni arról, hogy csak olyan részletkérdésekben mutat eltérést, amelyek a tisztánlátást egyáltalán nem befolyásolják (így például a keleti ortodoxia nemzeti egyházainak részletezése). A mi vállalkozásunk nem tűz maga elé más célt, csak arra kíván választ keresni, hogy hol a helye az unitarizmusnak ezen a sokágú családfán, és miként értékelhető ez a hely a kereszténység egésze felől és miként maga az unitarizmus felől. Mindkét értékelésben természetesen különféle utak és módok létezhetnek és választhatók is, amelyek közül a következőkben elmondandók csupán egy, de az olvasó által is megítélhetően körültekintő és átgondolt megoldást kínálnak.

Ez a családfa már önmagában is elgondolkozathat és következtetések levonására indíthat. Az unitarizmus meglehetősen kis ágacskája ennek a fának, és könnyű lenne kijelenteni, hogy ha ez az ágacska letörne, attól az egész fa még nagyon is életképes maradhatna. Ezzel szemben a nagy fa léte és fejlődése nélkül az unitárius ág önmagában nem létezhetne. Bizonyára ez a gondolat is szerepet játszik azoknál az egyházi vezetőknel, akik el is jutnak olyan felelőtlen kijelentésekhez, hogy az unitáriusok voltaképpen nem is keresztények. Ha ezeket a kijelentőket felhívjuk, hogy véleményüket teológiai, teológiatörténeti érveléssel is támasszák alá, akkor vagy egyáltalán nem adnak megalapozott választ, vagy érvelésük legfeljebb az antitrinitarizmus minősítésig, illetve vádig terjed.

A családfa fontos vonása, hogy minél inkább közeledünk jelenünk felé, a kereszténység egyre több új hajtást és ágat hozott létre. Az új rügyeket és hajtásokat a mindenkorai többségi egyházak legszívesebben azonnal lecsípték volna, ami azért nem sikerülhetett, mert a társadalmak fejlődésével együttjáró igények hozták őket létre. Ha az ágak kifejlődését nem sikerült visszafojtani, akkor később kiderült, hogy bizony az egész fa életét is károsan befolyásolta volna az új hajtások hiánya. A magyar nagy egyházak is emlékezhetnek saját 16. századi helyzetükre, amikor a lutherizmus és a kálvinizmus ki akart sarjadni a nyugati kereszténység egységbe szorított törzséből. Nem lehetett

visszafojtani, és ma már az egész nyugati kereszténység is elismeri, hogy az új hajtásokkal az egész fa lett életképesebb. De ugyanezt be kellene látni az unitarizmussal kapcsolatban is, és nem visszametszendő, hanem értékes termést ígérő hajtásnak kellene tekinteni, amely olyan választokat is tud adni korunk új kérdéseire, amelyekhez más vallások nem lehetnek elég kötetlenek.

A kereszténység családfái a fa törzsét csak az egyetemes zsinatokat követő, tehát a 4-5. évszázadok utáni helyzet alapján jelzik, amikor sikerült a kereszténységet, helyesebben a mögötte álló egyházat egységes és döntő monopolhelyzetű társadalmi erővé tenni. Ezt megelőzően azonban a kereszténység első századaiban ilyen egységes kereszténység egyáltalán nem létezett.

Adolf Harnack dogmatörténete jó áttekintést adhat azokról az irányzatokról, amelyek legalább olyan szerteágazó szerkezetet és képet adnának a kereszténység egykori tápláló gyökéretéről, mint amilyené a jelenünkig annak koronája fejlődött. A kereszténység közös vonása, hogy minden felekezete önmagát Jézusig vezeti vissza, és ez nyilvánvalóan ugyanúgy vonatkozik az unitarizmusra is, mint akár a lutheri vagy a kálvini egyházakra. A koronát tápláló nedvek a gyökerektől áramlanak felfelé, és nem a törzsben keletkeznek. A kereszténység életerejé nem Niceában fakadt, és nem Niceától kezdve éltet, hanem éppen magából Jézusból, illetve az ő megismertetésére törekvő evangéliumokból. Az unitarizmus egész hitrendszerének egyik legfőbb vonásaként jelölhető meg, hogy igyekszik a lehető legközvetlenebbül az evangéliumokra építkezni. Ehhez az unitárius törekvéshez korunk legnagyobb hatású teológusai közül kettőt idézünk. Teilhard de Chardin szerint jelenünk és jövőnk kereszténysége már nem épülhet Niceára. Hans Küng szerint már feltörőben van az az ökumené felé vezető teológia, amely a kereszténység épületét következetesebben az evangéliumokhoz igazítja.

A kereszténység egészét adó egyházak nem egyforma nagyok, ha híveik számát vesszük alapul, és így lehet ugyan nagy egyházakról és kis egyházakról beszélni. Ez az osztályozás azonban mennyiségi és nem minőségi kategóriát jelent. A Reformáció első lépéseinél a mai nagy protestáns egyházak is kicsi, de keresztény egyházak voltak, szemben a két nagy (a római katolikus és a keleti ortodox) keresztény egyházzal. Korunkra belőlük is nagy egyházak lettek, és fel is öltötték a nagy szervezetek türelmetlenségét a másságot képviselő kis egyházakkal szemben. Aki olyan minőségi osztályozást vall a magáénak és akar érvényre juttatni, amely csak saját igazát hajlandó elismerni, és minden más keresztény hitnek nem csak az igazát, de egyenesen a létjogosultságát is vitatja, annak fi-

gyelmébe lehetne ajánlani a Márk és a Lukács evangéliumában az ismeretlen ördögűző jézusi megítélését (Mk 9, 38–39 és Lk 9, 49–50). János, a tizenkettek között másodikként megnevezett apostol beszámolt Jézusnak arról, hogy azért tiltották meg a Jézus nevében való gyógyítást egy sikeres „ördögűzőnek”, mert nem tartozik az ő körükhöz. Jézus azonban nem adott nekik igazat, mert hiszen ez az ismeretlen nem ellenük, hanem mellettük van, ha egyszer Jézus útján jár és az ő nevében cselekszik jót. A kereszténységen belül ma is csak az lehet az egyes egyházak értékelésének alapja, hogy mennyire hűségesek Jézus kijelentéseihez és mennyire tudják közösségüket az ő útjukon vezetni, és az ő két fő parancsát – az Isten és a felebarát szeretetét – a mindenkori társadalmakban a megvalósításhoz segíteni.

Az Újszövetség tanúsítása

Lukács evangelista szerint az Úr Jézus útjának híveit Antiochiában már Pál apostol és Barnabás együttes ottani működése idején, vagyis Pál misziójának elején keresztényeknek (Khrisztianosz) nevezték (Ap Csel 11,26). Az Úr Jézus útja az ő tanításainak és életmódjának a megjelölését jelentette. Ugyancsak Lukácstól származik az a tudósítás, hogy az első gyülekezet már a Jézus kereszthalálát és feltámadását követő első pünkösdkor megalakult, és közösségi életük lényegét az apostoli tanításban, a kenyérmegtörésben és az imádkozásban való részvételük jelentette (Ap Csel 3,42). Ugyanebben a lukácsi könyvben olvasható, hogy a jeruzsálemi hívek közössége önmagát már eklézsiának (egyháznak, gyülekezetnek) nevezte, és szervezeten a tizenkét apostol, illetve a hét diakónus irányította hitéletüket, szociális gondoskodásukat. Mindebből következik, hogy a kereszténység vallásként is, egyházként is a Jézus halálát követő első évtizedben már létezett és virágzóan terjedt. Ez az egyház és ez a hit azonban nem volt trinitárius, hanem osztatlanul csak egyszerűen keresztény, amelyben még nem alakultak ugyan ki, de egymás mellett már formálódtak azok az irányok, amelyeket három évszázad múltán – politikai befolyástól egyáltalán nem mentesen – a 4–5. századi zsinatokon az egyetemes (katolikus) egyház és hitvallás váltott fel. Ettől kezdve valóban a trinitárius kereszténység vált meghatározóvá, és rövid két évszázad alatt vagy beolvasztotta vagy kiszorította a másképpen hívő vallásokat. Az egyetemes zsinatok eredményeként megszületett trinitárius kereszténység előtt azonban három évszázadig együtt léteztek a kereszténység uni-, bi- és trinitárius irányai.

A zsinatok felől a kereszténység születése felé haladva a hit tartalma egyre inkább egyszerűsödik, és jut egyre közelebb a jézusi igehirdetés valószínű tartalmához, illetve úgy is mondható, hogy minél inkább haladunk az evangéliumok születésétől a zsinatok felé, annál bonyolultabbá, annál inkább filozofikussá válik a keresztény hit tartalma. A 4–5. századok zsinatain eldöntött hitvallási szövegekből egyértelműen ki is tűnik, hogy a viták nem az Isten-hit, nem Jézus tanításai és követése

kérdéseiben folytak, hanem Jézus istenségét, majd a Szentlélek istenségét állították vagy vitatták, olyan tételeket tehát, amelyekről az evangéliumokban, vagyis Jézus üzenetében nem is esik szó. A vitázó felek azonban mind a Názáreti Jézust vallották a Krisztusnak, és mindnyájan az ő követőinek vallották magukat. Mind a többségi, mind a kisebbségi oldalon állók egyaránt keresztények voltak, azok is, akik elfogadták, és azok is, akik másképpen fogalmazták meg hitvallásukat.

Az egész Újszövetségben két olyan hely van, ahol az Atya, a Fiú és a Szentlélek egymás mellett olvasható, és amelyeket a Szentháromság-tan evangéliumi hivatkozásaként idéztek és idéznek. Az egyik az ún. Comma Joanneum, János első levelének az a bővítése, amely az Atyát, a Fiút és a Szentlelket egynek vallja (1 Jn 5,7). Ez a szövegrész a Károli Biblia legújabb kiadásaiban is változatlanul olvasható, az új Vulgata azonban már kihagyta, minthogy az eredeti görög szövegben nem, és a legrégebb latin fordításokban sem található meg. Bizonyára a szentháromságos hitvallások elfogadása után került be glosszaként egy 4–5. század utáni latin szövegbe. A Bibliatanács magyarázatos Bibliája, a legújabb bibliakutatási eredményekhez híven, ezt a hivatkozott szövegrészt ugyancsak elhagyta.

A másik hivatkozási hely Máté evangéliumának utolsó fejezetében olvasható, ahol a feltámasztott Jézus a kiküldendő tanítványokat megbízza a keresztteléssel és a tanítással: Tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében (Mt 28, 19). A trinitárius kereszténység teológiájában erre a szövegrészre nem csak úgy hivatkoznak általában, mint a keresztség szentségének, illetve szent szertartásának jézusi eredeztetésére, hanem úgy is, hogy ez a Szentháromságban való keresztségre is utal. A szöveg jézusi eredetében maga Bultmann is kételkedett, amit az újabb bibliamagyarázatok még jogosultabbá tesznek, miként az a kétséget is, hogy a Szentháromság hitének megalapozását szolgálhatná. Az élő Jézustól kapott tanítványi megbízások között a keresztségre vonatkozók soha nem szerepeltek, és a feltámadott Jézusnak tulajdonított szavak sem hangzanak hitelesen jézusi eredetűnek. Jézus saját tanítványait sem keresztelte meg, következésképpen nem várható, hogy ő maga ilyen megbízást adott volna tanítványainak. De ilyen valószínűsítések helyett maga az ősközösségi kor története ad kétségtelen jelzést arról, hogy a háromságos kereszttelési forma nem kapcsolható közvetlenül Jézus igehirdetéséhez. Az Apostolok Cselekedetei szerint sem Péter, sem a többi apostol nem kaphatott ilyen tartalmú megbízást, hiszen a keresztségi formula Jézus Krisztus nevére, az Úr Jézus nevére szóló volt. Nem alaptalan tehát annak feltételezése, hogy a fentebb hivatkozott Máté evangéliumi részlet az apostoli kor utánra keltezhető, és későbbi formulát vetít vissza. Másrészt a Szentháromság tanának megformálását három évszázaddal megelőzve, annak bizonyosságaként sem szolgálhat.

(folytatjuk)

Pataky Etelka

(1898–1984)

*„Szívemnek egyetlen nagy kincsét
Örökül hagyom Rád unokám.
Szeresd, kutasd a szépet örökkön
S legyél művész, mint nagyanyád.”*

Ezek a sorok Gidófalvy Istvánné Pataky Etelka Végrendelet című verséből valók. Művészi ars poetikáját ebben az irodalmi formában hagyta unokájára az udvarházak festőművésznője.

Pataky Etelka éppen száz esztendeje született Dicsőszentmártonban. Már kisiskolás korában kitűnt rajzkészségével. Kedvenc szórakozása volt kifesteni Mauthner virág-árjegyzékeit. A későbbiekben levelezőlapokat másolt. Első mestere a csendéletkép-festés mestere, Romek Árpád budapesti festőművész volt, aki 1912 nyarán feleségével és sógornőjével Dicsőszentmárton környékére, Szőkefalvára utazott, virágos falusi házakat festeni. Romek biztatására először egy cserép pelargóniát, később ezüst tálcán egy porcelán edényt, majd a szőkefalvi unitárius pap tornácát festette le.

Édesapja kívánságára Olmützbe (Olomouc) ment tanulni. Az intézetben elemi, polgári, felsőbb leányiskola és háztartási iskola is működött. Mindig hálásan gondolt vissza az intézet igazgatónőjére, Frau Marie Rossipalek Maderre. A német nyelven kívül elsajátította a franciát és az angolt is. Tanult felsőruhavarrást, kalapkészítést, fafaragást, fémdomborítást, kézimunkázást is. 1913-ban Münchenben folytatta tanulmányait, a Neumeier-család intézetében. A Savete Neumeier igazgatta intézetben sikerült előrehaladnia a nyelv- és zongoratanulásban. Münchenben két éven keresztül a francia származású Fritz Bergner de Latour magániskolájában tanult festeni.

Ekkor kíméletlenül közbeszólt a világháború: 1916-ban bekövetkezett a menekülés, ki kellett üríteni a megyét. Először Kolozsvárra, majd Budapestre került. Hegedüs László festőművész özvegyének Alma utcai házában kapott szállást. 1917-ben többedmagával a budapesti Képzőművészeti Akadémiára jelentkezett. Tizenhárom társa közül egyedül őt vették fel végleges képzésre, a többieket csak ideiglenes jelleggel. A Dunaparti árkádbazárban volt a műtermük. Az itt töltött évek alatt Deák Ébner Lajos tanítványa volt, de rajta kívül Romek Árpád, Tatz László és Réti István is foglalkozott a tehetséges növendék-

kel. Szeretett volna Benczúr Gyula tanítványa lenni, ám ő csak fiúkat tanított. 1923-ban a nagybányai művésztelepen képezte magát a Szabadiskola tagjaként, ahol Thorma János volt a mestere.

Időközben – 1919. október 23-án Magyarsároson – házasságot kötött Gidófalvy Istvánnal, akinek Dobokán volt birtoka. A fiatal pár odaköltözése után az öreg Rhédey-udvarház egyik nagy szobáját műteremmé alakították át. Itt készültek azok a festmények, amelyeket 1925-től megcsodálhatott Erdély művészetszerető közönsége is.

Önarckép

Ma már nehéz lenne elképzelni a dobokai kúria egykor csodálatos kertjét és azt a virágözönt, melyet a gondos asszonyi kéz varázsolt oda. Az ablak alatt jácmin és orgona, a ház körül páfrány, peónia, nárcisz, évelő pipacs, szarkaláb, gyöngyvirág és fenyőfák. Alattuk köaszta és köfotel, melyről azt tartotta a legenda, hogy egykoron Izabella királynő is megpihent benne. A fenyőfákon túl egy kis patak, fölötte átívelő hidacskával. Ezen keresztül lehetett eljutni a gyertyánosba. Majd jött három teraszos kiképzésű kert. Egyikben ovális tavacska, benne piros tavirózsák; körötte orgonával, májuszával, német íriszekkel. A másikban rózsával befuttatott filegória, kívül nagyvirágú, rózsaszínű akác, sok petúnia, őszi bánat, kakukkfű, őszirózsa, csillagfűrt. A harmadikban körtefák,

alattuk hinta, nyújtó és mászórúd. A homokos napozót fenyőkkel kerítették.

Ma disznók fürdenek a tóban. A fák kivágva, a ház az átalakításoktól tönkretéve.

Kelemen Lajos 1944-ig minden nyári vakációját és szabadságát itt töltötte, amint a dobokai vendégek könyvbe írt verses bejegyzései bizonyítják.

Őszintén szólva, eleinte a férje neve csengett ismerősebben. Természetes is volt, hiszen apósa a népszerű és méltán közkedvelt kolozsvári királyi közigazgató, a református egyházközség főgondoka, id. Gidófalvy István volt. A főtéri Teleki-ház négy irodai szobájában fogadta az ügyfeleket. Vásárhelyi János református püspök megfogalmazása nyomán „népünk igaz barátja és az erdélyi szövetkezetek apos-

tola"-ként hagyományozódott az utókorra. Az ifj. Gidófalvy István kiváló gyógynövény-szakértő és -termesztő hírében állt. Arról volt még nevezetes, hogy ifjúkorában Kelemen Lajos tanítványa volt, majd a későbbiekben síríg tartó hűséges barátja.

Pataky Etelka is régi erdélyi családból származott. Nem az általánosan ismert sárospataki, hanem a désfalvi Patakyakat mondhatta őseinek. Nagyapja, Pataky László az ősi családi birtokra, Désfalvára vitte feleségét, marosvásárhelyi Sombory Kriszitinát. Végül Magyarsároson éltek le életüket.

Édesapja, Pataky Sándor főszolgabíró volt. Egyik leánytestvére, Krisztina férje Ferencz József unitárius püspök korán elhunyt fia lett. Édesanyja, Gál Etelka a budapesti polgáriskolai tanárképzőben végzett Zirzen Jankánál. A dicsőszentmártoni polgári iskolába helyezett csinos, karcsú tanítónő feltűnt a megye gavallérijának. Nem is csoda, hiszen megmaradt öveinek átmérője olyan, mint másnak a nyakbősége.

Kettejük házasságából született május 28-án Etelka, a későbbi festőművész.

Első – főleg csendéletekből és virágképekből álló – önálló kiállítása 1925-ben volt Kolozsvárt, a Minerva Könyvkiadó Rt. egyik helyiségében. Ugyanitt került megrendezésre az 1928-

as és az 1930-as is. Közben tárlata nyílt 1927-ben Marosvásárhelyen, majd 1929-ben Brassóban és Sepsiszentgyörgyön. 1931 karácsonyára pedig gyűjteményes kiállítást rendezett a budapesti Nemzeti Szalonban. Legnagyobb sikerét a Torockói menyecske című festményével aratta. Több képét bemutatták Bukarestben, a Salonul Oficial kiállításán.

Emeljünk ki kettőt a kiállításairól megjelent kritikákból.

Az elsőt Kelemen Lajos írta 1928. május 24-én, a vármegyeház üvegtermében megnyílt tárlatáról. Örömmel állapította meg, hogy az első kiállítása óta is mennyit haladt művészete, hogyan javult a technikája: „Mind önállóbb és egyénibb”. Az eddig megszokott csendéleteken és virágképeken túl Erdély kastélyai és udvarházai is megjelennek a képeken. A kritikus jólesően veszi szemügyre és láttatja a számára oly kedves szentbenedeki kastélyt, a kendilónai Teleki-park régi kilátó tornyát, a válaszüti Bánffy-kastély művészi kidolgozású kandallóját, a magyarsárosi öreg Pataky-kúriát, a szilágytői Hatfaludy-udvarházat. Külön felhívja a figyelmet a Kisküküllő megyei vidám, napfényes, tornácos házelőkre. Az életképek

közül kiemeli a Rádióhallgatók címet viselő nagyméretű alkotást, amelyen egy falusi ház lakói örvendenek a modern technika vívmányának. Az arcképekből pedig hangsúlyozza a megerősödött jellemzőkészséget. „Teljes reménnyel nézünk további fejlődése elé” – zárta írását Kelemen Lajos.

A tárlat sikerét jellemzi, hogy a kiállított 107 darab festménynek csaknem a felét megvásárolták. A román és a magyar magánszemélyeken kívül az Erdélyi Múzeum és a Román Néprajzi Múzeum is vásárolt alkotásaiból.

A második idézett kritika szerzője Gulyás Károly, akinek írása a Pásztortűzben jelent meg, az 1930-as marosvásárhelyi képkiallításról. A Teleki Könyvtár öreként dolgozó Gulyás Károly rajztanár maga is képzőművész volt, illusztrációkat és festményeket is készített. (Ő indította művészi pályára a fiatal Vida Árpádot és Bordi Andrást.)

A magyarsárosi kúria

pein valóban szinte lehetetlennek látszó feladatokat old meg olyan természetes egyszerűséggel, olyan sikeres dús színskálával, amelyekre nyugodtan el lehet mondani, hogy »ez férfimunka – jó áldomás volt«, minden asszonyisága ellenére is művésznőnek.”

Utolsó komoly, gyűjteményes tárlatát 1941. december 6–22. között rendezte Kolozsvárt, ahol 140 festménnyel mintegy számot adott munkásságáról és művészetéről. Innen három képe került múzeumba: A kemence padkán, Küküllő vár és Alsóbajom.

Férjével 1919-től 1944-ig éltek Dobokán. Akkor elmenekültek. 1945-ben Budapest ostroma után tértek haza. Dobokai házuk teljesen ki volt fosztva. Még az ajtókat, ablakokat is lefeszítették. A kertben állataik tetemei. A ház előtt az elégetett könyvtár pernyéjét fújta a szél. Nem is kaptak engedélyt az ottmaradásra, ezért elment Magyarsárosra, családja ősi fészékébe. (Férje Karcagra indult, a nagyszülőkért.)

Sároson ugyanaz az állapot fogadta, mint Dobokán. A ház feldúlva, az ingóságok elrabolva. Itt maradt összes festménye elkallódott, közel száz blon-

Ami a brasoói kiállítás kapcsán elítélőleg jelentkezett, azt most a művésznő előnyére emelte ki a műkritikus. Nevezetesen természetimádatát, tiszta színlátását, előkelő technikájú festőtehetségét. Véleményét így sommázza: „Pataky Etelka, a maga átlátszó, kristályos hangulatú, csendes elmélyedésű, színt, fényt, erőt, bájat kínáló ké-

del-rámája eltűnt. Berendezkedett, ahogy lehetett: szobát súrolt, falat tapasztott, kályhát rakott.

Embert próbáló körülmények között éltek Magyar-sároson. Férje gyógynövényekkel foglalkozott: termesztette, gyűjtötte őket. Ő pedig a házimunka és a gazdaság mellett festett is. 1949-ig vagy 150 akvarellt készített. Ekkor innen is menniük kellett. Mint osztályidegeneket egy éjszaka deportálták, kitelepítették. Egyszál ruhában, egynapi étellel teherautóra kellett ülnie az egész családnak.

A sárosi ősi 200 éves műemlék házat, melyet még nagyanyjának a nagyapja, Árkossy Ferenc épített, a falu kirendelt embereivel szétverették. A kriptát és a sírkertet is kiosztották.

A legjobban talán ez a veszteség rendítette meg. Ez tükröződik Sáros című költeményében:

*„Vágyom utánad ősi otthonom,
Kedves, boltíves, meghitt szobám,
Kandallóm meleg lángja hív.
De jó is lenne haza futni,
Az ősi fákkal együtt sírni
A széllel együtt sóhajtozni!
Mi vonzó volt a lelkemnek.
Kiket szerettem, hol keressem?
Temetőbe költöztek!
Hol a hazám? Hol az otthonom?
Ma árva vagyok és hontalan
Fejem nincs hová lehajtanom!”*

Kényszerlakhelyül Marosvásárhelyt jelölték ki számukra. De ezekben a nehéz időkben sem hagyott fel művészetével. Drága olajfestékre már egyáltalán nem volt pénze, így jobbára csak akvarelleket készített. 1950 után egyéni kiállításai nem voltak, nem lehettek. Nagy kegy volt számára, hogy mint kitelepítettől, a marosvásárhelyi tárlatokra egy-két képét be-

Poklóstelki fatemplom

Medgyesi kapubástya

vették. Egészen 1982-ig dolgozott, akkor nagyon megromlott a látása, utolsó éveiben már egyáltalán nem látott. 1984. április 11-én halt meg Éva leányánál Dicsőszentmártonban.

Tagja volt a Romániai Képzőművészek Egyesületének és a Marosvásárhelyi Képzőművészeti Uniónak. Munkássága elismerésül az állam minimális nyugdíjban részesítette.

Festményeit G. Pataky E.-nek írta alá. Festményein a természet szeretete mellett Erdély iránti rajongása is érződik. A művész szemével láttatja a gyönyörű tájakat, színpompás festményeivel megörökítve azokat. Művészi egyénisége a méltóságteljes portrékban és a sokszínű csendéletekben teljesedett ki.

Ahhoz, hogy méltóképpen tudjuk meghatározni művészetét, ismét Őt hívjuk segítségül. Mi a festészet? című versében választ ad kérdésére, kérdésünkre, egyúttal felfedve művészetének legmeghatározóbb alkotórészeit.

*„Mi a festészet? szépség-kutatás
Emberben, tájban, tüneményben,
Parányban, nagyban egyaránt,
Mi mind Istentől származik.
Mi a festészet? Örök szerelem,
Emésztő tűz, örök keresés,
Vergődő kínos gyötrellem,
Vagy isteni felmagasztosulás.”*

Hite képessé tette arra, hogy a legnehezebb helyzetekben és a legkilátástalanabb időkben is képes legyen a művészi munkára, az alkotásra. Személyiségében, egyéniségében Erdély egyik 20. századi nagyasszonyát tisztelhetjük.

Sas Péter

(Átvéve a Művelődés 1998. novemberi számából)

A hívő keresztény, ha kritikusan és őszintén akarja megélni hitét, óhatatlanul szembetalálja magát azzal a kérdéssel, hogy vajon az evangéliumi történetek és az Újszövetség más híradásai mennyire jelenítik meg hitelesen a Názáreti Jézus alakját. Nem csupán az elmúlt évtizedek ateista propagandája, hanem maga a teológiai kutatás is kérdőjeleket tesz a korábban magától értetődően hitelesnek tartott történetek után, és idézőjelbe tesz igen sok bibliai eseményt. A huszadik század egyik iskolateremtő és minden bizonnyal egyik legnagyobb hatású teológusa, Rudolf Bultmann nevéhez fűződik a „történeti Jézus” és a „hit Krisztusa” szembeállítás. Jóllehet, magán a teológián belül is számos kritika érte Bultmann elképzelését, kérdőjelei azért kérdőjelek maradnak. Vajon teljesen le kell-e mondani a történeti Jézus megismeréséről, hiszen a nagy hírű Albert Schweitzer megállapítása szerint Jézus életrajzát nem lehet megírni.

Hogyan viszonyuljunk a bibliai elképzelésekhez. Mennyire kell és mennyire szabad számon kérnünk a történeti hitelességet a Jézus-történetektől. Milyen összefüggésben van hitünk a történeti Jézus megtalálásával, és vajon a „hit Krisztusa” mit jelenthet a szabadelvű, kritikusan gondolkodó hívők számára. E kérdésekre nyilván nem érdemes sablon-válaszokat gyártani. E számunkban szellemi kalandra hívjuk az olvasót: nyomozunk együtt e kérdések lehetséges válaszainak felkutatásába.

A történeti Jézus

„Jézus életrajzát nem lehet megírni” – ez a tömör összefoglalása A. Schweitzer „Geschichte der Jesus-Leben Fors” című máig érvényes megállapításokat tartalmazó munkájának. Ez lényegében igaz. Jézus életrajzát nem lehet megírni, annál is inkább, mivel Jézusról kortársai nem készítettek életrajzot. Az evangéliumi híradások sem tekinthetők annak, mert tudvalevő, hogy az Újszövetség iratai kivétel nélkül a Húsvét utáni hit termékei. Az evangélisták és az apostolok Jézusra visszatekintve, saját megtapasztalt, átélt hitüket fogalmazták meg. Az, amit a Biblia lapjain találunk, nem krónika és nem történelmi dokumentumok gyűjteménye. Amit a Bibliában találunk, az a hit. Nem véletlenül következett arra R. Bultmann, hogy a történeti Jézus helyett a hit Krisztusa az ami, és Aki megérthető az Újszövetség lapjairól. Ha ez így van, akkor a mai hívő joggal esik zavarba. Úgy érezheti, hogy nem a saját hite, hanem a mások hitén keresztül elmondott közvetítés az csupán, ami számára elérhető. Ez a tapasztalat nem ritkán csüggedést eredményez. Minden korszakban voltak olyan hívők, akik az „eredeti”, az „igazi” Jézust szerették volna megismerni. Nyilván nem vonták kétségbe az Újszövetség szerzőinek őszinteségét és mély hitét, mégis annyi eltorzulást, annyi módosulást, annyi önkényes értelmezést tapasztaltak, hogy szükségét érezték a szöveg mögött kitapintható valóság szilárdságának. Szükségük volt magára a történeti Jézusra.

Mit is tudunk a Názáreti Jézus életéről? Először egy meghökkentő, ugyanakkor nagyon is logikus megállapítással kell kezdeni. Bizonyosnak mondható az, hogy a Názáreti Jézust valamikor Poncius Pilátus római prokurátor idején mint bűnözőt kivégezték. Az evangéliumokon kívül Josephus Flavius, Tacitus és Suetonius műveiben találunk utalást Jézus keresztalálára, bár ez utóbbiakon érződik a késői, keresztény ízű retusálás. Mindennek ellenére a tény hitelessége már csak azért sem vonható kétségbe, mert

ez inkább „botránykő”, semmint olyan esemény, amely egy vallásalapító személy legendáinak sorába illene. Jézus már csak ezért is történeti személy, akinek élete időben és térben lokalizálható.

Születésének, gyermekkorának részleteiről a bibliográfiai adatok szintjén azonban szinte semmit sem tudunk. A Máté és Lukács evangéliumában olvasható ún. „gyermekségtörténetek” ugyanis kimondottan teológiai célból szerkesztett munkák és nem krónikák. Mindkét változat erőteljesen támaszkodik korábbi, feltehetően szóbeli hagyományokra, így ezek valóságmagva vitathatatlan, mégsem állítható, hogy a betlehemi születés és körülményei, valamint az ehhez kapcsolódó többi elbeszélés megértése a történettudomány illetékességébe tartozna.

Az azonban mindenképpen valószínű, hogy Jézus Galileából származott és anyanyelve a galilei arameus volt. Erre főleg a hitelesnek tartott Jézus-mondások nyelvészeti-strukturális elemzése mutat rá.

Jézus életének első megfogható mozzanata az a tény, hogy Jézus felnőtt korában csatlakozott Keresztelő János köréhez. Valószínű, hogy nem lett a Keresztelő tanítványa, mégis hozzá, mozgalmához kapcsolódott. Ez a tény, tehát Jézusnak a Keresztelőhöz való – legalábbis kezdeti – pozitív hozzáállása készítette az evangéliumok íróit arra, hogy szüntelen harmonizálni igyekezzenek az egyébként rivális János-tanítványok és Jézus-követők között.

Az ugyanis szintén bizonyos, hogy Jézus a maga útját járta, és stílusa alapvetően különbözött Keresztelő Jánosétól. Jézus ugyanis nem volt aszkéta. Nem a böjtölés és nem az önsanyargatás volt mondanivalójának és életvitelének központi jellegzetessége. Nem foglalkozott a szükségesnél nagyobb mértékben étkezési és rituális tisztálkodási kérdésekkel. Éppen ezért nem is keresztelt (az arra vonatkozó utalások, hogy Jézus keresztelt volna, erősen kétségesek). Az viszont bizonyosnak tűnik, hogy Jézus felvette a János-féle keresztiséget, ami ismét

csak arra utal, hogy kezdetben ő is egyetértett a János által meghirdetett megtérés szükségességével. Érdekes, hogy a János-kereszttség – amely egyébként szoros összefüggést mutat az esszénusok keresztelkedési szokásaival – mennyire lelki jellegű. Ebben a keresztelkedésben az alámerülés nem önmagában jelent valamiféle megtisztulási szertartást, hanem feltételezi az ezt megelőző lelki elhatározást. Elhatárolódást egyrészt az Isten nélküli világtól, és odafordulást az Isten szövetségének, törvényének világához. Az is eléggé megalapozott feltételezésnek tűnik, hogy Jézus keresztelkedését követően különleges lelki élményt élt át. Hogy ez valóban a keresztelés pillanatában, a Jordán vizéből való kiemelkedéskor következett-e be mint ahogyan az evangéliumok állítják, vagy csak később, nem tudjuk. Azt tudjuk csak, hogy a Jánossal való kapcsolata után Jézus önálló útra tért. Az evangélistáknak semmi okuk nem volt kitalálni egy történetet a Lélek galambként való alászállásáról, ha maga Jézus sosem élt volna át hasonlót. És bár a szinoptikusok szövegei tele vannak teologizáló értelmezésekkel, a történet magva azonban kikapintható az elbeszélések irodalmi szövetében. Eszerint Jézus felismerte, hogy sorsa az ézsaiási „Szenvedő Szolga” sorsa kell legyen. Felismerte, hogy Isten ezt kéri tőle, ez a sors az, ami Isten akarata az ő életében. Bármennyire is torzul az elbeszélés a három szinoptikus evangéliumban, az biztos, hogy ez az élmény nem egy „prófétai elhívás”, vagy egy „felkenés” forgatókönyve szerint ment végbe, és már csak ezért sem lehet kitalálás. A mennyei szózat eredetileg ézsaiási idézet és mentes volt a „krisztológiai”, netán dogmatikai felhangoktól.

Jézus megkeresztelkedésének története elválaszthatatlan a megkísértés történetétől, ezek így, ilyen formában alkotnak egységet. A megkísértés története szintén teológiai elbeszélés, történeti magva összefügg a keresztelkedési élményével. Minden bizonnyal egyetlen nagy lelki élmény többszöri elbeszéléséről van szó. Jézus további élete, tanítása és sorsa arra utal, hogy ő nem csupán azt élte át, hogy Istentől kapott hivatása az „Ebed Jahveh” szereppel való azonosulás, hanem azt is, hogy ez elegendő a rossz feletti győzelemhez. Megértette, hogy lehet győzni a rossz, a fájdalom felett, és ennek módja abban kereshető, amit később így fogalmaz meg az evangélium: „ha a földbe esett gabonamag el nem hal, csak egymaga marad, ha pedig elhal, sok gyümölcsöt terem” (Jn. 12:24). Ez a meggyőződés ezután gyökeresen más, új értelmet adott mindannak, amit Jézus korábban tanult és átélt. Új értelmet kapott a Tóra, a megtérés, a

bűnbocsánat, és általában a vallásos élet leírására szolgáló fogalmi háló.

Jézus nagy lelki élményének „hogyan”-ja, részletei, kérdések. Nem kérdéses azonban ennek a ténye.

Történetileg vitathatatlan továbbá az is, hogy Jézus önálló útra lépett, tanított, gyógyított és viszonylag nagy népszerűsége tett szert. Működésének színtere az északi Galilea tartomány volt, erre utalnak a teológiai indokkal nem magyarázható földrajzi részletek, városnevek és tájegységek részletei, amelyeket az evangéliumok közölnek. Az is biztos, hogy Jézus munkálkodása nem volt konfliktusmentes. Éppen ezeknek a nézeteltéréseknek az elbeszélése támasztja alá a hitelességet, hiszen ezek időnként zavarba ejtők, és egyáltalán nem illenek egy „nagy tanító”, vagy egy „próféta” alakjához, hát még egy messianisztikus személyéhez.

Ezek között is meglepő Jézusnak a családjával való konfliktusa. Az evangéliumok ugyan tompítják az élet, mégis félreérthetetlenül kitűnik, hogy Jézust saját családja időnként egyszerűen örültnek vélte, vagy legalábbis olyasvalakinek, aki fejfel megy a falnak.

Azok, akik Jézust gyermekkorától ismerték, nemigen akarták elfogadni, hogy valaki közülük ilyen erővel és ennyire döbbenetesen újat mondjon. A názáreti zsinagógából való kiűzés (Lk 4) története sem lehet a képzelet szüleménye, hiszen fájó konfliktust ábrázol, ami nem illik egy idealizált „messiáskép” keretei közé. Mindazonáltal úgy tűnik, igazuk van azoknak az egzegétáknak, akik szerint Jézus ács-volta nem hiteles, és az erről elterjedt nézet csupán egy héber szójáték görög anyanyelvű félreértése nyomán támadt.

Az írásmagyarázókkal kapcsolatban élt ugyanis egy szójáték az „ácsról és az írástudóról”, és ezt szóról szóra fordít-

hették görögre, aminek következtében kialakult Jézusról az „ácsmester” képe.

Valószínű, hogy Jézus sokat tanult, foglalkozott az „írásokkal”, s ezért feltételezhetjük, hogy közvetlen környezete nehezen tudta elfogadni a szürkeségből kitörő, többet akaró és többet felmutató egyéniségét.

Az, hogy Jézus nem volt tanulatlan, kitűnik mondásainak, cselekedeteihez fűzött kommentárjainak stílusából is. Igaz ugyan, hogy az evangéliumok Jézus mondásait gyakran módosították sajátos értelmezésükkel, az eredeti szándék, az ún. „ipsissima intentio” azért fellelhető a szövegek gondos tanulmányozása révén.

Jézus tanult voltának egyik bizonyítéka az, hogy mesteri módon élt a példabeszédek adta lehetőség-gel mondanivalójának kifejtésében. A példázatok mű-

„Noli me tangere!”

faja a korabeli rabbinikus gyakorlatban az ún. „aggáda” körébe tartozott. Ezek a tanító jellegű történetek sajátos szabályszerűséget mutatnak felépítésükben és anyagukban. Egy példabeszéd elmondása bizonyos előismereteket tételez fel, ezeket nem lehetett „csak úgy” elmondani. Nyilván sok, hasonló példabeszédet kellett korábban hallani, és elmélkedni ezeken egyénileg vagy csoportosan. Jézus példázatai időnként vakmerően újak voltak a mondanivaló tekintetében, de az irodalmi építkezés anyaga és módja magán hordozta a rabbinikus példázatok sajátosságait.

Ugyanakkor Jézus nem csupán az aggárában volt járatos, hanem a másik tanítási forma, a „halacha” sem volt idegen tőle. Ennek ékes példája a házasságtörő asszony története során kifejtett álláspontja (Jn 8:1–11.). A halacha, azaz a kazuisztikus törvényértelmezés volt talán a legjellemzőbb a farizeus írásmagyarázókra. Aki ebben járatos volt, méltán lehetett „mester”, vagy „tanító”. A halacha feltételezte az íráskor alapos ismeretét és bizonyos „tréninget”, azaz mások véleményével való ütközést és vitát. A halacha elsajátítása jellemzően az akkor már létező „tanházakban” volt leginkább lehetséges.

A harmadik érv Jézus tanult volta mellett az, hogy írásértelmezésén felfedezhetők a Hillél-iskola szabályai. Kevésbé valószínű, hogy a szájhagyományban fennmaradtak volna ezek a szabályszerűséget jelző mondások, ha nincs valóságmagvuk.

A kutatók feltételezik, hogy Jézus megfordulhatott a Galileában az idő tájt tartózkodó Johanan ben Zakkai rabbi környezetében, és éppen tőle tanult írásmagyarázati, aggárikus és halachista ismereteket. Erre számos formai és tartalmi azonosság is utal úgy a példázatokban mint a közvetlen tanító jellegű mondásokban.

Jézus működési területe Galilea volt, jeruzsálemi tartózkodásáról semmi bizonyosat nem tudunk. János evangéliuma szerint több ízben is járt a fővárosban, a szinoptikusok csupán egyet, a kereszthalállal végződőt említik. Bár feltételezhető, hogy Jézus törvénytisztelő zsidóként eleget tett a zarándoklatoknak, illetve a „sátoros ünnepen” valóban járt a szent városban, egyedüli biztos pont az, hogy Jézust Jeruzsálemben ölték meg. Halálának módja azt bizonyítja, hogy a római hatóság hozta meg és hajttatta végre az ítéletet. Mint említettük, a kereszthalált történelmi tényként kell elfogadnunk, ennek botrányozást jelentő volta miatt is. Nem tisztázott a zsidó hatóságok szerepe az ügyben. Ebben az írásban most nem foglalkozunk részletesen a „Jézus pere” témával, annyit azonban leszögezhetünk, hogy ez a per az evangéliumi híradások alapján tele van kérdőjelekkel és kevésbé magyarázható részletekkel. Már maga az időpont is bizonytalan. János és a szinoptikusok különböznek egymástól az időpont megjelölésében, továbbá az egész elbeszéléshalmazt az a törekvés jellemzi, hogy Jézus halálát összekapcsolják a Pászka ünnepével. Meglehetősen valószínűtlen, hogy a Nagy Szanhedrin ítélezése az ünnep reggelén, vagy az azt megelőző napon történt volna. Maga az ítélezés és a per lefolyásának az evangéliumokban említett módja tele van a zsidó előírások durva megsértésével. Szinte elképzelhetetlen, hogy az előírásokra annyira kényes farizeusok hozzájárultak volna ennyi törvénytértéshez, amennyit az evangéli-

umi elbeszélések szerint a Nagytanács elkövetett. Sokkal valószínűbb, hogy Jézust a vallási hatóságok egyszerűen átjárták a római helytartónak, aki saját joggyakorlatát követve, mint politikai lázadót, kivégeztette Jézust.

Történelmi szempontból a Pászkaünnep mint időpont legalábbis kérdéses. Éppen ezért azok a harmonizálási kísérletek, amelyek például a kumráni naptár és a hivatalos zsidó naptár eltéréseire hivatkoznak, feleslegesek, mert a passiótörténet nem történelmi, hanem teológiai elbeszélés. Hitelessége nem a történettudományi dokumentumokon, hanem a hit autentikusságán múlik.

Még inkább kérdéses a feltámadás történetének értelmezése. Nyilván nem kontrollálható egy ilyen esemény hagyományos történelmi eszközökkel. Jézus feltámadása hittapasztalat és nem közönséges empiria. Min alapult ez a hit? A teológiai iskolák vérmérsékletük és dogmatikai előítéleteik szerint más-más magyarázatot találnak a feltámadáshoz kialakulására. Vajon van-e történelmileg megfogható részlete ennek az elbeszélésnek? Hosszas vizsgálódások után úgy tűnik, hogy egyedül az „üres sír” motívuma az, ami valószínűleg közvetlen tapasztalatot tükröz. Ha ugyanis merő spekuláció lenne, akkor megbízhatóbb tanúkra hivatkoznának az evangéliumok, mint a korabeli szokásjog szerint nem teljes jogú asszonyokra. Az a tény, hogy ők fedezik fel az üres sírt és lényegében az ő szavuk az egyetlen bizonyíték erre, azt jelzik, hogy valóságos eseménnyel állunk szemben. Egy legendát nem lehet olyan tanúkra alapozni, akiknek szava a hallgatóság számára nem teljes értékű. Ha a történet teljes mértékben kitalálás lenne, a legenda születésének szabályai szerint lennének akár kitalált, de mégis hitelesebbnek tűnő személyek, például tekintélyes férfiak, akik az üres sír tényét állítanák.

Az üres sír valóságossága mellett szól az is, hogy a városban elterjedt a „tanítványok lopták el a holttestet” változat. Erre sem lenne semmi szükség, ha az esemény egy legendaépítés folyamatába lenne illeszthető.

Jézus kivégzését és az üres sírt a történettudomány jelenlegi eredményei alapján általában történelmi tényként fogadják el. Minden más részlet már a teológia illetékessége, és a hit segítségével érthető meg.

Ezek tehát Jézus életének nagy vonalakban megragadható, történelmileg hitelesnek mondható mozzanatai. A kép szegényesnek tűnik, Jézus nem volt a mi kultúrkörünkben elfogadott „hős”. Semmi magasztosat nem találunk sorsában mint például Szókratészében. Hiányzik az a filozófiai aspektus is, amit a hagyomány a nagy tekintélyű rabbiknál találhatunk a Pirké Abóth-ban.

És mégis – letagadhatatlan, hogy ez a ragyogás nélküli és végül tragikusan végződött élet az egész emberiség sorsát befolyásolja.

Miért? Milyen mélységes titkai vannak az életnek, amelyek így meg tudják változtatni a világot?

A válasz keresése a teológia feladata, de ez a feladat minden egyes ember számára életének alapvető ügye.

Dr. Somogyi László

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL...

Derzsi Károly (1849–1905)

Ebben a számunkban a budapesti unitárius egyházközség első lelkészére, a 150 évvel ezelőtt született Derzsi Károlyra emlékezünk.

Derzsi Károly a nagy nemzeti katasztrófának, a szabadságharc bukásának évében, 1849-ben született Tordátfalván. Apja József tanító, anyja Ürmösi Mária volt. A tordai algimnázium elvégzése után annak tanára, majd mint a budapesti egyházközség – sorszám szerinti – első lelkésze vált ismertté.

Középiskolai tanulmányait abban a tordai unitárius algimnáziumban végezte, amely már az unitarizmus keletkezésének első éveiben létezett. Olyan nagynevű igazgatói voltak, mint a később püspöknek választott Csanádi Pál, Járai János, Koncz Boldizsár vagy a kuruc-labanc háború idején Magyarországra bujdosott Adámosi György, a templom elvételekor bántalmazott Keresztúri Sámuel és Derzsi Gergely István, a jeles teológiai író.

A tordai algimnázium tanulmányi évei után Derzsi a kolozsvári főgimnáziumban végzett, Nagy Lajos, a kolozsvári Mátyás király szobor életrehívója, a méterrendszer első hazai ismertetője és Benczédi Gergely igazgatója alatt.

A teológiai tanfolyam elvégzése után egy évig a kolozsvári iskola I. és II. elemi osztályának növendékeit tanította, majd az Egyházi Főtanács a tordai algimnáziumhoz rendelte segédtanári munkakörbe. Derzsi 1872 őszétől Londonban, a Manchester New Collegében folytatta tanulmányait. Itt teológiai tárgyakat hallgatott, az University Collegében pedig klasszika-filológiát és összehasonlító nyelvészetet tanult.

Hazatérése után, 1874-től ismét a tordai algimnáziumban tanított latin és görög nyelvet. Ebben az időszakban több értekezése jelent meg a Keresztény Magvetőben, amely zsinati egyházi beszédeit, az angliai egyházi életről tartott beszámolóját és a vallásos gondolkozású római és görög írók életét és munkásságát ismertette.

1879-ben megválasztották teológiai tanárnak – Simén Domokos utódjául – de nem élt e nagyszerű lehetőséggel. Megmaradt a tordai algimnázium tanárának, hogy csak 1881-ben váljon meg – ideiglenesen – tanári állásától. Ugyanis engedve a Főtanács és Ferencz József püspök kívánságának, ez évtől a Budapesten alakult egyházközség lelkészi állását töltötte be.

A budapesti egyházközség korabeli jegyzőkönyvei és a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 1998. évi 1–2. számában megjelent „A budapesti unitárius egyházközség története” c. tanulmány alapján ismert, hogy Derzsi Károly itteni lelkészsége az egyházközség alakulásának és kibontakozásának idejére esett.

Az unitárius egyháztörténelemből tudott, hogy az 1867. évi „kiegyezést” követően megkezdődött az erdélyi unitárius vallású értelmiségiek Budapestre áramlása. A nagyobb szabású áttelepülés azoknak az állami intézményeknek a fővárosba költöztetése révén következett be, melyeknek működtetése megkívánta a fővárosi jelenlétet s amelynek vezető tisztségviselői unitáriusok voltak. Így került Budapestre pl. *Buzogány Áron*, a Vallás és Közoktatási Minisztérium előadója, *Hajós János* belügyminisztériumi osztálytanácsos, *Végh József* országos levéltárnok, *Jakab Elek* történész, *Orbók Mór*

tanár, *Köváry László* a Statisztikai Hivatal vezetője, *Orbán Balázs* képviselő stb.

A fővárosba került erdélyi unitáriusok szükségét érezték, hogy új lakóhelyükön is – szervezett formában – gyakorolják vallásukat. Előbb megalakították a kolozsvári egyházközséghez tartozó Fiók-egyházközségüket, mely 1881. április 14-én *anyaegyházközséggé alakult*. Ezen friss keletű egyházközség első lelkésze volt Derzsi Károly, aki a Deák téri evangélikus iskola dísztermében tartott ünnepi istentisztelettel foglalta el lelkészi állását.

A budapesti egyházközségnek még nem lévén sem temploma, sem egyházi jellegű más épülete, az istentiszteleteket Derzsi Károly a Luther Gimnázium dísztermében tartotta, havonta két alkalommal, a hónap első és harmadik vasárnapján. Az egyházközség – lelkésze részére – Budán biztosított szolgálati lakást, amely irodai célt is szolgált.

Derzsi, miután fölmérte az egyházközség adott lehetőségeit, hozzákezdett hívei összegyűjtéséhez és adminisztratív számbavételéhez. Meglátogatta az egyházközség minden tagját, sőt azokat a nem unitáriusokat is, akik az istentiszteletek állandó résztvevőivé váltak. Így igyekezett a vele kapcsolatba kerültekkel az unitárius hitelveket jobban megismertetni, és őket az egyházközség tagjául megnyerni. Ilyen irányú, rendkívül gyümölcsöző tevékenysége rengeteg időt vett igénybe. Ugyanis lakása a főváros budai oldalán, hívei többségének lakhelye pedig a pesti oldalon volt. A város már akkori nagy terjedelme és az adott közlekedési viszonyok nem kis problémát jelentettek. Annál is inkább, mert Derzsi munkaköre kiterjedt az ország egész Erdélyen kívüli területére. A korabeli jegyzőkönyvek tanúsága szerint *Kassán, Pozsonyban, Miskolcon, Győrben, Szegeden, Hódmezővásárhelyen* és *Szabadkán* is tartott istentiszteletet. Legtöbb vidéki szolgálatát *Hódmezővásárhelyen* végezte. Itteni eredményes működése miatt a helybeli református egyház lelkészei „lélekhalászat” vádjával illették, amely hatalmas polémia kirobbanásához vezetett. A hitvita a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap hasábjain zajlott le, Derzsi és a Vigil név mögé húzódó református lelkészek között.

Derzsi fáradtságot nem ismerő munkája meghozta gyümölcsét. Budapesti szolgálatának 8. évében híveinek kezdeti lélekszáma (68 fő) 800 fölé emelkedett. Fő vonzóerejét szószéki szolgálatai jelentették. Egyházi beszédei ritkaságszámba mentek. Amint Boros György az *Unitárius Közlönyben* megjegyezte (1905. 102 old.): teológiai fölfogása modern volt, gondolatait pedig úgy fejtette ki, hogy megnyerte és magával ragadta hallgatóit. A főváros kiváló szónokai közül a legjobbak közé tartozott.

Derzsi eredményes egyház-irodalmi propaganda munkát is végzett a szerkesztésében megjelent „Unitárius Kis Könyvtár” füzeteivel, amelyből 14 éves budapesti szolgálati ideje alatt 69 szám jelent meg, főleg angol szerzők munkáinak magyar nyelvre ültetésében.

Derzsi Károly budapesti lelkészi szolgálatának legnagyobb eredménye a mai Nagy Ignác utcában felépült ún. „Székház” volt. Az épület ünnepélyes felszentelésére 1890. október 26-án került sor az erdélyi, az

angol-amerikai unitáriusok, a testvéregyházak és a főváros vezetőinek jelenlétében.

Derzsi fölfelé ívelő lelkészi pályája 1894 szeptemberében váratlanul véget ért. Erősödő gégebajára való hivatkozással lemondott lelkészi állásáról. Hogy a lemondásnak valódi oka említett betegsége, vagy családi életének kedvezőtlen alakulása volt-e, az ma sem tudott. Tény az, hogy az egyházközség ragaszkodott Derzsi további szolgálatához. Amint Gál Kelemen „Kilyéni Ferencz József élete és kora” c. munkájában megírta, Budapestről való végleges távozását megelőzően állásáról már többször is lemondott. Gál szerint hiúsága, szónoki sikere és a püspök rábeszélése volt többszöri visszamaradásának oka. 1895. évi végleges távozása majdnem az egyházközség és tagjainak meghasonulásához vezetett. A még mindig Derzsi visszamaradását szorgalmazók – törvényellenesen – lemondása utáni újramegválasztását „követelték”, és csak Bedő Albert érelyes fellépése tett pontot Derzsi Budapestről való távozásának kérdésére.

Amikor Derzsi Károly elvállalta a budapesti egyházközség lelkészi állását, azt a tordai algimnázium tanári állásának fönntartásával tette. Így a budapesti lelkészi állásából távozva, régi iskolájához tért vissza, amely azonban 1878 óta már állami polgári iskolaként működött. Itt folytatta 14 évvel azelőtt abbahagyott nevelői munkáját. Reá várt az állami polgári iskola gimnáziummá való visszaszervezése és az iskola igazgatói tisztségének betöltése. Erre azonban nem került sor, mert 1904 végén megbetegedett, és 1905. június 6-án befejezte életét.

Derzsi nagyságát és sikereit az eredményezte, hogy a fővárosba költözött híveinek nem csupán lelki igényeit elégítette ki, hanem az Egyházon keresztül megőriztette és bővítette velük az Erdélyhez fűződő kapcsolatukat. Fölismerte, hogy híveinek olyan egyházi intézményre van szüksége, amely nemcsak hogy nem zárkózik el a fejlődő lételettől, hanem abban otthonra is lel. Ösztönzést ad a tudományokkal való együttműködésre, és biztosítja számukra az otthont, ahol tájékozód-

dást nyerhetnek a szülőföldön történetek felől. Megtartják úgy hitükben, mint szokásaikban azokat az ősi hagyományokat, amelyeken nevelkedtek, s bizhatnak abban, hogy a hit és a hagyomány ápolása megtermi a remélt gyümölcsöket. E fölismerés jegyében végezte lelkészi szolgálatát. Megvetette és megszilárdította az Unitárius Egyház fővárosi jelenlétét, és irányt mutatott olyan távlatok felé, melyben az utódok önálló egyházzá szerveződhetnek, és hozzájárulhatnak a most élő nemzedék fölvirágoztatásához.

Derzsi Károly emlékét az Unitárius Egyház lapjai, az Unitárius Kis Könyvtár füzetek, a tordai iskola, a budapesti egyházközség története, néhány lexikon és irodalomtörténet őrizte meg. Az egyházközség megfestette arcképét, amely ma is látható a budapesti egyházközség belső lelkészi irodájában. Könyvtárak őrzik Szentábrahámi Mihály latin nyelvű teológiai munkájának magyarra fordított változatát (1899) és az Unitárius Kis Könyvtár füzetek. Reá emlékeztetett a nevét viselő, s azóta már megszűnt, a budapesti egyházközségnél tett alapítvány, valamint a majd 6000 kötetet számláló könyvtár, amelyet végrendeletileg volt iskolájára hagyott. Emlékét idézi Nagy Albertnak az Unitárius Közönyben (1905. 172 old.) közreadott verse, valamint az az aranyozott ezüstantyér, melyet 1887-ben ajándékozott az egyházközségnek.

Boros György Derzsi Károly temetésekor mondott beszédében „közhasznú munkás életet folytatott ember”-ként búcsúztatta, aki „mindig adott és mindig segített. Hasznára volt az egyháznak, a vallásnak és a nevelés ügyének. Ezeknek szentelte nem szűkmarkúan osztott talentumait, ezeknek javára, előhaladására használta 55 évre terjedő életét.”

Torda lakóinak osztatlan részvéte mellett *Lőrinczi Dénes* helybeli, *Józan Miklós* budapesti lelkész, *Varga Dénes* tordai tanár és *Boros György* szolgálatával a tordai köztemetőben helyezték örök nyugalomra.

Példamutató szolgálata legyen figyelmeztető és útmutató a jelen és a jövő tennivalóban.

Kelemen Miklós

Székely Dániel festő és Székely Alpár szobrász kiállítása Újkígyóson

Unitáriusokat kutató hirdetésünkre elsőként Székely Dániel keresett meg. Örömet fejezte ki, hogy lakóhelyéhez közeli városban lehetősége van unitárius ígéhirdetést hallgatni. A néhány beszélgetés alkalmával szülőfalujáról és Kolozsvárról mesélt, de azt, hogy ő festő, fia pedig szobrász nem tudtuk meg. A kiállítás megnyitásáról a megyei lapból értesültünk.

Székely Dániel a mezőségi Magyarországon született. A szülőfalujában megkezdett iskoláit a Kolozsvári Unitárius Gimnáziumban, majd a Magyar Tanítóképzőben folytatta. 1953–1956-ig a Lugosi Magyar Gimnáziumban tanított. Majd ismét Kolozsvárra került, mint a Bolyai Tudománygyetem hallgatója. 1971-től a *Korunk* c. irodalmi és művészeti folyóirat belső munkatársa. Szerkesztőségi munkája mellett a *Korunk* Galéria egyik gazdjaként, mintegy 250 kiállítás megszervezésében is közreműködött.

Az 1993 óta Újkígyóson élő festő több mint 30 év munkásságát mutatja be a kiállításon.

Székely Alpár, Székely Dániel legidősebb fia Kolozsvárról született. Művészete két alapélményből táplálkozik. Különösen nagy hatással volt rá Szervátiusz Jenő emberi

nagysága, művészete és a Magyarországon töltött vakációk emléke.

Maga kovácsolta szerszámokkal alakul a fa keze alatt. Székely Alpár útkereső, pályája kezdetén lévő fiatal alkotó. Családjával 1993 óta él Újkígyóson.

Székely Dánielnek 21 festménye, Székely Alpárnak 16 alkotása volt látható az 1999. február 12– április 30. között nyitva tartó kiállításon.

Székely Dániel lakásán is láthatók szebbnél szebb munkái. Festményei a kedves hazai tájat idézik.

Könyvespolcán megtalálhatók az általa tervezett könyvborítók, a Tökés István által dedikált könyv, a gyönyörű népi motívumokkal díszített ballagási tabló.

Nagyobb ünnepekre üdvözlő lapokat készít, részben ajándéknak, népi motívumokkal, kedves erdélyi épületekkel, kopjafával díszítve.

A mindenható Isten segítse a kedves unitárius művészetet további munkájukban.

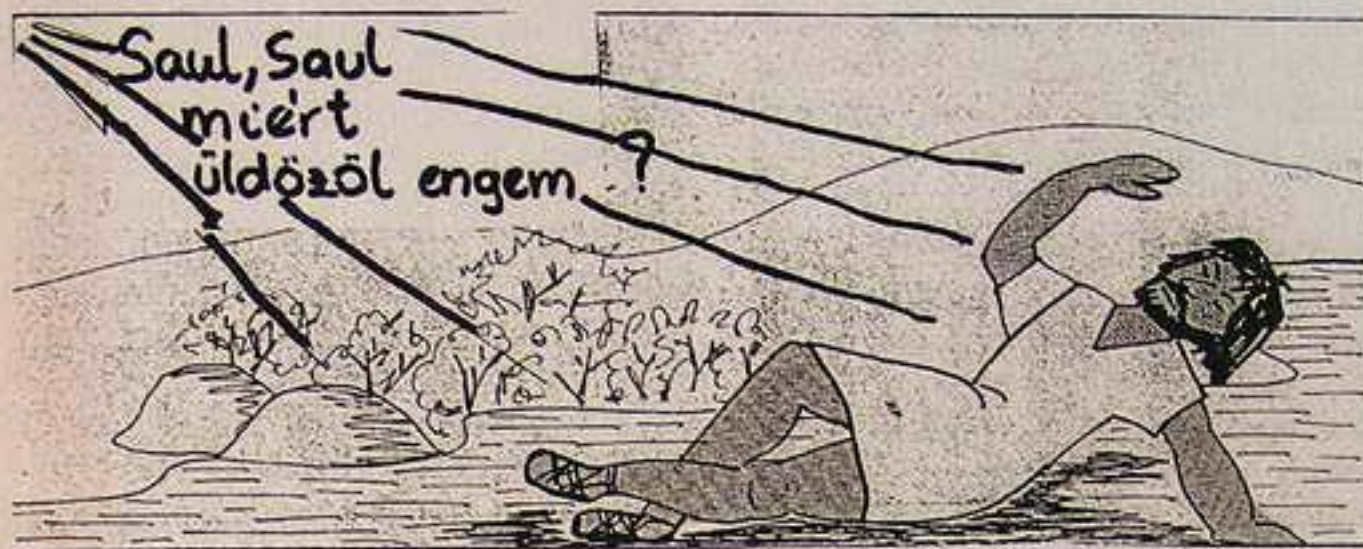
Kispálné Romvári Etelka

Ifjúságnak

Hat héttel Jézus feltámadása után a tanítványok összegyűltek Jeruzsálemben. Itt Isten a szentlélek általi munkájával újáremtette őket. Vagyis Isten erejével megerősítette akaratukat, megtisztította szívüket, bátorította őket, hogy így megerősödve hitükben és küldetésükben bizottságot tegyenek Jézus tanításáról. Hitük megvallása nyomán 3000 ember lett keresztény. Pünkösöd tehát a szentlélek diadalának, a keresztény egyház megalakulásának ünnepe.

A szentlélek, Isten ereje bennünk is munkálkodik. Számos módon segít, hogy megértsük a világot, amely körülvesz bennünket, hogy megtaláljuk feladatunkat. Erősíti akaratunkat, hogy kitartsunk céljaink mellett. Segít, hogy meghalljuk lelkiismeretünk szavát. A szentlélek segíti az Istenbe vetett bizalmunk megerősödését. A Bibliában is olvashatunk a szentlélek munkájáról. Pál hosszú éveken keresztül üldözte a keresztényeket.

Saul Damaszkusz felé tartott egy alkalommal,
mikor hirtelen...

A teljes történetet elolvashatod az Apostolok Cselekedeteiben. A 9. fejezet 1-20-ig terjedő verseiben.

Isten ereje segített Saulnak abban, hogy belássa helytelenül cselekedett, és megtalálja az igaz utat. Saulból Pál lett, a keresztények apostola, aki egész további életét Isten szolgálatában töltötte.

* * *

Pünkösöd ünnepéhez is fűződik egy népszokás. Biztos hallottátok vagy olvastátok már azt a kifejezést, hogy pünkösdi királyság. Így nevezik az értéktelen, múló hatalmat. Eredetileg verseny keretében választották meg a pünkösdi királyt. Jókai Mór Egy magyar nábob című regényében olvashatunk részletes leírást egy ilyen lóverseny keretében lezajló ünnepről, illetve arról, hogy mi volt a jutalma a megválasztott királynak: „De ami legjelesebbé teszi a legényt, az egy nagy lombos koszorú, mely fejére van téve. Ezt az ifjú leányok fonták gyászfűzekből és virágokból, úgyhogy a szegfűkkel és rózsákkal ékes füzérek hosszan omlanak a legény vállaira, mint hosszú leányhaj, csak arcát hagyva szabadon, ahol kétfelé választják.”

Más helyeken a falu legényei és leányai közül kiválasztottak egy párt, akiket virágokkal díszítettek fel, és mint pünkösdi király és királynő járták végig a falu utcáit. A pünkösöd virágai közül a legtöbbet emlegetett és megénekelt: a rózsa.

*Mi van, mi van ma? Piros pünkösöd napja.
Holnap lesz, holnap lesz a második napja.
Jó legény, jó leány, jól megfogjad lovadnak szárát,
Ne tapossa, ne tapossa a pünkösdi rózsát.*

Talán ti is ismertek ilyen énekeket, mit gondoltok miért éppen a rózsa lett az ünnep virága? Nézzetek utána, és küldjétek be a megfejtéseket a szerkesztőség címére.

Szász Adrienne

Szabó Lőrinc

FÉNY

Sötét fényzórák: szemeim az eget
lengő csóvákkel ostromolják.
Föl, föl! Lent mennyi a teher, a rom!
Csík, sáv: fent suhan a fénytorony
s évezredek mérik a hosszát.

Fény, fény, sugarak! Fények vagyunk
mind: isten lelke, öröm, remény.
Óh szállni, lobogva a föld felett!
A rettenetes életet,
az örömet akarom én.

Óh élni! Szemeim sóvár tüze
a felső végtelenbe szánt:
láng habzik mindenütt: zene, szín:
az anyag titkos ablakain
az lüktet ki-be, az égi láng,

a vágy, amit én fénynek nevezek
és szentléleknek a hívó:
ő táncol bennem, ő rohan,
hasonló bimbóban az ő ereje van,
kovában, acélban is ő:

ő öntözi, belül, az anyagot,
szomszja éget, éhe habzsol,
zsinórra fűzi a csillagokat,
indul s egy szívdobbanás alatt
új világokba kapcsol.

Ő vagyok én, a képzelet:
ki törhet ellenem?
Az isten karja nyúl felém,
s ha robbanó sugarakkal az ég tetején
kószál földi szemem,

fekete nyomoromat vakító
tűzharsonákkal törve át
tízezer Nap küldi az azúr
bástyákról hozzám válszul
testvéri himnuszát.

Testvér-egyházközségek nemzetközi konferenciája, 1999. március 2–6., Boston, Massachusetts

A testvér-egyházközségi program az 1989-es romániai eseményeket követően jöhetett létre. Szinte akkor eszmélt rá egy pár erdélyi egyházközség arra, hogy Észak-Amerikában testvér-egyházközsége van. Több esetben a régi, az 1920-as években is létező partneri kapcsolat újított föl, sok esetben pedig új társat kaptak erdélyi egyházközségeink. Tény az, hogy már 1990 tavaszán fogadhattak vendégeket, érdeklődőket azok, akiket meglátogattak amerikai hittestvéreink. Mivel már kezdetben óriási volt az érdeklődés Erdély iránt, ezért született meg annak a terve – elsősorban **Gellérd Judit** gondolataiban –, hogy jó lenne egy országosan kiterjedő programot fejleszteni a kezdeti kapcsolatokból. Így jött létre az az elképzelés, az említett év második felében, hogy minden Erdélyben levő unitárius egyházközségnek legyen egy Észak-Amerikában levő testvér-egyházközsége. És ettől a gondolattól kezdve a program már intézményesített formát öltött, mert nemsokára létrejött és megalakult az ún. *Testvér-egyházközségi Bizottság*.

A jó példa, ahogy mondani szokás, ragadós, és az erdélyi mintára a testvér-egyházközségi program Magyarországon is megalakult. Azért, hogy a már meglévők ne keresztezzenek egymást, nekünk a kapcsolatokat inkább a kanadaiak között kellett keresni. Annál is inkább, mert egyházközségeink száma, az unitáriusok létszáma nálunk is és Kanadában is jóval kevesebb, mint Észak-Amerikában, illetve Erdélyben. Hivatalos minőségben 1993-ban járt a testvér-egyházközségi bizottság két tagja első alkalommal Magyarországon, amikor Kászoni József kíséretében **Gretchen Thomas** és **Leon Hopper** meglátogatták mindhárom budapesti templomunkat, illetve ez alkalomból sor került vidéki egyházközségeink nagy részének meglátogatására is.

1997-ben és 1998-ban a Testvér-egyházközségi Bizottság már országos gyűlést tartott Amerikában, melyen küldöttek, képviselők jelenlétében áttekintették az évek óta tartó kapcsolatokat, kiértékeltek a tapasztalatokat, és a jövő terveiről is beszélgettek. Első alkalommal 1999-ben öltöttek ezek a munkálatok nemzetközi jelleget, melyre hivatalosak voltak az ún. tengeren túli képviselők is. 1999. március 2–6. között Bostonban megtartott konferencián Erdélyt öt küldött, Magyarországot pedig alulírott képviselte. A megbeszélések a *Nyu-*

gat és Kelet kérdései és válaszai égisze alatt történtek.

Március 2-án, a kora délutáni órákban érkezünk meg Massachusetts „fővárosába” Bostonba, ahol az amerikai unitáriusok központja van. Az ötnapos munkálatok helyszíne a sokak által ismert Eliot–Picklett házban volt, ahol szálláshelyünket és a konferenciatermek használatát biztosították. Első napunk egymás és a hely megismerésével telt úgy, hogy próbáltuk legyőzni az aznapi hosszú utazás fáradalmait is. Akinek ezt sikerült úgy megtenni, hogy este 10–11-ig nem feküdt le, annak reménye lehetett arra, hogy az első éjszakát átaludhatja. De mielőtt erre sor került volna, vendéglátóink kíséretében megtekinthettük az Arleington

utcai templomot, mely az „új hazában” régi múlttra tekint vissza. Ezt követően a város legmagasabb toronyházának a J. Hancock Tower épületének a 60. emeletéről nézhettük meg az aznapi csodálatos naplementét. Estebédünket az Eliot–Picklett házban költöttük el a már megérkezett és a még javában érkező, meghívottak társaságában.

Másnap, március 3-án, a délelőttünk még szabad volt, ezért is indulunk a Szabadság-térre, melyet a nemrégiben felállított emlékmű díszít, amelyet az ottani magyarok az 1956-os forradalom emlékére emeltek. A szobor megkoszorúzására azért került sor aznap, mivel tudtuk, hogy március 15-én mindannyian távol leszünk ettől a helytől, hiszen az utolsó héten mindannyian saját testvér-egyházközségünkbe látogattunk az ország különböző államaiba. Ezt az eseményt követően hét vendéglátónk kíséretében **Larry Coburn** vendégei voltunk a Harvard Club-ban, ahol ebédeltünk, újból gyönyörű kilátásban gyönyörködhattunk, ez alkalommal az épület 40. emeletéről.

Ebéd után kezdődött a délutáni programunk, amely teljes egészében a konferenciára összpontosított. Mindenki megkapta azt az anyagot, amelyet tájékoztatásunkra állítottak össze, és amely az elkövetkező munkára irányította figyelmünket.

Ez az anyag az ötnapi együttlét alkalmából még 100 oldallal bővült, hiszen ehhez adtuk hozzá otthonról hozott tájékoztatókat, beszámolókat, kéréseket, javaslatokat. Estére mindenki kijelölhette azon egyházközségeket Amerika, Kanada, Erdély és Magyarország térképein, melyeknek testvér-egyházközsége van a négy ország valamelyikében.

Unitárius templom Sanctuaryban.

Ezek aztán az elkövetkezendő napokban szemléltető eszközül szolgáltak mindannyiunk számára. Az esti programot istentisztelettel fejeztük be, melynek beosztásában mindig egy keleti és egy nyugati képviselő is részt vett. Természetesen ezek minden alkalommal angol nyelven folytak.

Március 4-én, délelőtt 9 órától a Rice Room teremben voltunk mindannyian és talán első alkalommal együtt. Rövid bemutatkozás után pár szót mindenki elmondhatott önmagáról, amit követően dr. Gellérd Judit előadását hallgathattuk meg, melynek angol címe: Evangelism. Ezt megelőzően Zizi köszöntötte Leon Hoppert, a bizottság pénztárosát, kiemelve annak a jelentőségét, hogy erdélyi és magyarországi résztvevők lehetnek együtt a konferencia munkálatain. Ennek célját abban határozta meg, hogy jó ez az alkalom arra, hogy egymás kultúráját dinamikusan közelíthessük meg, és ezáltal jobban megértsük egymást. Leon Hopper válaszában megemlékezett arról az időről, amikor ő maga is az UUA (Unitárius Univerzalista Egyesület)-nek dolgozott mint fiatal ember, majd összefoglalta azokat a főbb állomásokat, melyeknek meghatározó szerepe volt élete utolsó öt évtizedében. Végezetül beszélt arról, hogy a kérdés ezeken a munkálatokon nem az, hogy mit tudok tenni én, az egyén, a résztvevő, hanem az, hogy mi történik ott, ahonnan a képviselő jött. *What is going on?* Vagyis mi történik éppen most Erdélyben, Magyarországon, az Egyesült Államokban. És ha ezekről az eseményekről tudunk, akkor a munkálatok céljukat elérték. Ebédszünet keretében 14 és 16 óra között meglátogattuk a Beacon Street 25. szám alatt tevékenykedő Egyházi Központot. Találkoztunk rövid időre **John Buehrens** elnökkel is, aki üdvözölt mindannyiunkat, és a testvér-egyházközi bizottság munkálataihoz sok sikert kívánt. A délutáni programunk 16 órától kezdődött és az esti istentiszteletig tartott. Az ezt követő órákat mindenki saját maga által választhatta és tölthette el. Beszélgetések, városnézés, séta jelentette a legnépszerűbb időtöltést.

Március 5-én pénteken: előadások, megbeszélések, beszélgetések, tervek hangzottak el arra vonatkozóan, hogy mi viheti előre közös ügyünket az egyházközi kapcsolatokban. Mi a legjobb út, mi a központi kérdése mindennek, kerestük a kérdésben a válasz adta lehetőségeket. A leginkább megközelítő feleletek talán abban fogalmazódtak meg, hogy még inkább élővé, aktívvá, intenzívvé kell tenni az eddigi kapcsolatokat. Programok szervezése, egymás meglátogatásának – nem csak lelki és lelki, de gyülekezeti tagok, fiatalok kap-

csolatteremtésének lehetősége az, amitől javulhatnak, épülhetnek jövőre nézve az egymáshoz tartozás lehetőségei.

A délutáni találkozón még több terv és elképzelés született a jövőbeni kapcsolattartásra. Minél inkább telt az idő, annál inkább érezte mindenki, hogy az idő szorítása, az elválás olyan helyzetek megoldása elé állít, melyet ott és akkor kell megoldani, mert nemsokára újból ezer és ezer kilométer távolságra kerülünk egymástól, és a tér és idő okozta nehézségek leküzdése újabb erőfeszítést igényelnek.

Az egész napi munkán és beszélgetéseken igyekezett enyhíteni az estére szervezett közös kulturális program, amely abból állt, hogy történeteket meséltünk el egymásnak a világ különböző részéről, majd az ének és zene próbálta közelebb hozni egymáshoz a gondolkodás és kultúra közötti távolságot.

A Kossuth-szobornál,
Capitolium, Washington D. C.

Március 6-a reggelén próbáltuk írásba önteni, megfogalmazni mindazt az elméletet, amit az eddigiekben megbeszéltünk. Mindenki kérdőívet töltött ki, különböző kérdésekre válaszolva, hogy mit és hogyan lát a jövő kérdését illetően. Újból több tucat anyag, javaslat, elképzelés gyarapította az amúgy sem szegény jegyzetombjainkat. Ilyen kérdésekre próbáltunk feleletet adni, mint például: mi tesz egy észak-amerikai látogatást igazán eredményessé. Mitől igazán sikeres egy erdélyi, egy magyarországi, egy prágai látogatás? És végül az elmaradhatatlan anyagi kérdések megbeszélése, melyet ez alkalomból sem, mint ahogy általában, nem lehet elkerülni. Ugyanakkor arra vonatkozó tervek, hogy a passzív, nem igazán élő, de meglevő kapcsolatokat milyen módon lehetne a holtpontról kimozdítani. És végül, de nem utolsósorban, mit lehet tenni azon egyházközségekkel, amelyek szeretnének testvér-partneri kapcsolatra lépni amerikai, kanadai egyházközségekkel, de erre még nem adatott lehetőség egyik részről sem.

A kérdések özönét, a megoldások kínálta lehetőségeket csak azért nem lehetett tovább folytatni, mert eljött az ebédszünet. A délutáni program keretében egy ún. nyugat-keleti párbeszédet folytattunk. Őszintén lehetett nyilatkozni arról, hogy mi az, amit jónak, kevésbé jónak vagy rossznak látnak ezekben a munkákban. Két részre oszlott az addig együtt munkálkodó csapat: a terem két részébe tömörültek a keletiek és a nyugatiak, így mindenkinek lehetősége volt élni a szó, a beszéd adta lehetőségekkel. Alulírott, aki elsőnek, sőt legelsőnek élt ezzel a lehetőséggel a következőt mondta: Istentől mindannyian örököltünk egy csodála-

tos, nagyszerű és tökéletes világot. A teremben volt egy földgömb, amelyet amerikai asztronauták felvétele alapján készítettek el, akik az Élet bolygóját a Hold távolságából vették lencsevégre. Gyönyörű felvétel mindannyiunk otthonáról. Szép, színes és gazdag világot tár elénk. A baj ott van, hogy amit az isten nem tett meg, azt az ember elkövette, vagyis megosztotta a világot északi és déli, keleti és nyugati részekre. És míg Északra és Nyugatra került a jólét, a kiegyensúlyozottság, a kultúra és a civilizáció, addig Délre és Keletre mindenek az ellentéte. De alig hihető, hogy akik élvezik ennek a megosztásnak az előnyeit, szeretnének fordított helyzetben élni, és egy mozdulattal a földgömböt az addig ismert helyzetéből megfordítottam, így ami Északon volt az Délre került, amit addig a világ Nyugati részén tudtunk, az a Keletre költözött át. És ekkor mindenki számára világos volt, hogy talán egyetlen észak-amerikai sincs, aki Dél-Amerikába szeretne lecsúszni, és egyetlen skandináv sincs, aki Afrikában szeretné magát találni élete hátralévő részében. És ugyanez a helyzet vonatkozik a világ keleti és nyugati részére, ezért mindannyiunk konkrét feladata a jövőre nézve az, hogy a két világot egymáshoz közelebb hozzuk megértésben, jólétben, kultúrában, civilizációban egyaránt.

Közös prédikáció a Rockville-i templomban.

A soron következő megnyilatkozások, melyeknek száma elérte a közel ötvenet, annyira összehangolták, összekovácsolták a jelenlévők lelkeségét és hangulatát, hogy azt szavakban igazán visszaadni lehetetlen. Mindannyian éreztük, – bár különböző nyelven beszélünk, mások a gondolataink, talán mások a reményeink az elképzeléseink is, de abban a pillanatban valami nagy, összetartó, kohéziós erő megéreztetette velünk – hogy mi mindannyian egy Atyának vagyunk a gyermekei, egy vérből teremtette Isten az egész emberi nemzetséget, és üdvösségünk is egy reménységre szól. Ezt pecsételte meg az esti záró áhítat, istentiszteletet, amit Gretchen Thomas és alulírott tartottak. Az istentiszteletet követően rendhagyó úrvacsoravételre került sor, ami csak borból állt. A jelenlévők mindegyike részesült egy korty tokaji aszú borból, ami ebből az alkalomból került terítékre, és amit jelképesen úgy lehetett értelmezni, hogy az eltelt napok munkálataira, eredményére, távlataira lehet ez pecsét a munka további sikerének reményében.

A közös vacsorát a nap alkalmából egy a Beacon Street 25-től nem messze levő német vendéglőben fogyasztottuk el mindannyian, igen jó hangulatban.

Március 7-e, vasárnap délelőtt jelentette az egymástól való elválást, hiszen vasárnap lévén voltak, akik közeli és távoli helyekre utaztak el, míg voltak, akiket istentisztelet tartása, újabb emberekkel való találkozás lehetőségére szólított. Alulírott aznap délelőtt 11 órától tartott istentiszteletet a Boston városától nem messze lévő Lexington kertvárosában, akik testvér-egyházközi kapcsolatot szerettek volna teremteni valamelyik keleti végen levő egyházközséggel. Leon Hopper kíséretében és Helen Cohen vendéglátásában került sor minderre. Az istentiszteletet megelőzően beszéltem egy valláserkölcsi nevelés keretében mindarról, hogy mi a különbség az amerikai és a keleten élő emberek életformájában, majd istentisztelet keretében arról, *Mi az hogy unitárius* napjainkban Magyarországon. Azóta is érdeklődéssel várom az ottaniak elhatározását: vajon sikerült-e testvér-egyházközséget választaniuk önmaguk számára.

És ezzel a történetnek még nincs vége, hiszen aznap Lexingtonból utam tovább folytatódott. A szomszédos államba érkeztem a késő délutáni órákban, a Connecticut-beli Bedfordba, ahol összesen három és fél napot töltöttem úgy, hogy közben New Yorkba is lehetőségem volt ellátogatni. Majd azon a csütörtök reggelen vonatra szállva Washington D. C.-be érkeztem. Itt a főváros

kínálta turisztikai látványosságokkal ismerkedtem. Vasárnap, 14-én délelőtt 9 órai és 11 órai kezdettel istentiszteletet tartottam Rockville-ben, Washington kertvárosában, ahol két istentiszteletet kellett tartanom ahhoz, hogy a hívek a templomban elférjenek. Sok emberrel ismerkedtem meg ezen a héten, akik közül sokan igen aktív szerepet játszanak a testvér-egyházközi kapcsolatokban, akik az idén is tervezik azt, hogy meglátogatják majd az év folyamán testvér-egyházközségük valamelyikét.

Vasárnap délután repülőre ülve folytattam utamat Washingtonból Cleveland-be (Ohio állam), ahol a Nagy Ignác utcai gyülekezetünk testvér-egyházközsége van, és akik részéről ez alkalomból meghívást kaptam.

Itt pontosan egy hetet tölthettem vasárnaptól vasárnapig, vagyis 17-étől 21-éig, de ez már egy olyan fejezete lenne az élményeimnek, amit legszívesebben azokkal osztanék meg, akikkel vasárnapként találkozni szeretnék belvárosi templomunkban.

Kérem olvasóimat, hogy erre adjanak lehetőséget maguknak és nekem az elkövetkezendő vasárnapok keretében.

Kászoni József

... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú
minden más vallás iránt.*

(Jókai Mór)

Új VILÁGLÁTÁS

Unitárius irodalmi diáktársaságok

Bodolay Géza *Irodalmi diáktársaságok 1875–1848* című, 1963-as könyvében monografikus igénnyel dolgozza fel a diáktársaságok, olvasóköri, magyar Burschenschaftok történetét. A kötet alaposan ismerteti a kolozsvári unitárius kollégium körének viszontagságos életét is. Ezen egyesület úttörő jelentősége, a többi társaságot messze megelőző haladó szellemisége példa nélkül áll a magyar irodalom történetében. Ismerkedjünk hát meg az unitárius múlt e jeles személyiségeivel és műveikkel!

A kolozsvári olvasóegylet 1829-ben baráti körként alakult meg Martonosi Gálfi Sándor és Szentiváni Mihály (1813–42) vezetésével. (A kör későbbi leghíresebb tagja, Kriza János költő-püspök csak a következő évben csatlakozott hozzájuk.) Csupán 1838-tól írtak jegyzőkönyvet és névsort: kezdetben talán még a spontán szerveződésben hittek. A fő patrónusok Bölöni Farkas Sándor és Molnos Dávid rektor: a két neves pártfogó mentette meg a kört a feloszlatástól, hiszen 1834-től fő kormányrendelet tiltotta az ifjúsági körök működését a kollégiumokban. Az unitáriusok ekkor már nyugodtan hivatkozhattak arra, hogy rektori felügyelet alatt állnak, sőt tanárok segítik munkájukat. Hírük gyorsan terjedt: 1831-ben (!) azt kérték tőlük a pozsonyi országgyűlési ifjak, hogy egyesítsék a két testvérházat a nemzet felemelkedése, az emberi jogok érvényesítése illetve a függetlenség kivívása céljából. Terveikkel azonban rossz helyen kopogtattak: az unitáriusok (ekkor már rendeltileg) tiltják a politikai tevékenységet, hivatalosan is *olvasóköri*nek titulálva magukat.

Fő olvasmányuk ekkoriban Bölöni Farkas észak-amerikai útleírása – ez a műfaj vonzotta a diákokat leginkább. Kriza berlini tanulmányútról magával hozta a népköltészet iránti rajongását. (Ne feledjük, a berlini egyetemen tanítottak a Grimm-testvérek, akiket népmese-gyűjteményük és nyelvészeti szótáruk egész Európában híressé tett.) A kolozsvári unitáriusok így *elsőként sajátították el a népieséget*, míg a debreceni *Lant*, a református kollégium zsebkönyve még a korizlésnek megfelelő szalonköltészet jegyében fogant. Még Erdélyi János, a későbbi hírneves patkai professzor is csak 1846-ban adta ki népköltési gyűjteményét, melynek ötletét ő is berlini peregrinációján szerezhette. Kriza egyébként is kezdettől fogva idegenkedett a politikumtól, és irodalmi társaság megteremtésén fáradozott: már székelykeresztúri, majd kolozsvári diák korában tehetséges költő hírében állt.

A kör viszonylag szabad működését az egyházi előjáróság haladóbb szemléletmódja és az irodalomcentrikusság egyaránt elősegítette. Munkájuk első gyümölcse az 1829-es *A' Barátság Lántza* című 72 lapos kézirat gyűjtemény, melyet *Jupiter* (azaz Gálfi Sándor) szerkesztett. Mivel engedély nélkül és nem a nagyközönség számára írtak, a verseket a kötetben álnéven jegyezték. (A legtehetségebb költő, Szentiváni a *Leányosi* és a *Bacchus* neveket használta – gondolom, nem ok nélkül.) Üléseiket kezdetben Szentiváni lakásán tartották. Ebből az időből származik még az *Emlény 1830–31. Kolo'svárt az Unitár. Collégiumban* című 80 lapos kézirat. Zsengeikkel az akkori tor-

dai paphoz, Aranyosrákosi Székely Sándorhoz fordultak, aki elragadtatva a két kötettől további serény munkálkodásra buzdította őket. Kritikusuk – jobb híján – maga Szentiváni, akit túl szigorú, legtöbbször igazságtalan bírálati többször szembeállítják a kör tagjaival.

1832-ben már folyóiratokat járatnak, sőt elkészítik a *Rosa bokor* című, ugyancsak kézirat gyűjteményt. Az 1832/33-as tanévben Kriza a kör könyvtárosa, sőt ő olvasa fel az újságokat is az ülésen. Az 1833-as *Viola, Emlékfüzér 1833.* című munkájuk 428 kéziratlap terjedelmű! Ez év végén hagyta el az iskolát a kiváló költő, Káli Nagy Elek (1816–78), valamint Gálfi és Szentiváni, aki *Vidor* álnéven a kéziratok őrzését is ellátta.

1833/34-ben végre megszületett a kör alapszabályzata a Bölöni Farkas Sándor alapította kolozsvári kaszinó mintájára. Természetesen Bölöni Farkas az *első részvényes*, azaz a tiszteletbeli elnök. Az *Olvasó Egylet Tagjainak Névsorában* 41 alapító tagot találunk. A kör tisztségviselőit két-havonta újraválasztják; hetente tartanak gyűléseket, melyeken nem vezetnek jegyzőkönyvet. A beszédett tagdíjából könyveket, folyóiratokat rendeltek. A következő tanévtől megkülönböztetik a szerdai és szombati, jobbára művészeti-irodalmi kérdésekkel foglalkozó, kisgyűléseket a szervezési feladatokat ellátó, havonta tartott nagygyűlésektől. Történelmi tény (és nagy büszkesége az unitárius utókor-nak), hogy még a Magyar Tudományos Akadémia létrehozására is adakozott – természetesen erejéhez mérten – az olvasóköri. Ebből az évből származik a *Remény* első, 164 lapos kézirat változata; sőt hetilapjuk is a *Remény-lapok* nevet viselte. 1835 nyarán Kriza is elhagyta a kollégiumot, de az alapszabálynak megfelelően (és korábban eltávozott barátaihoz hasonlóan) még három évig fizette a tagdíjat, ezzel is javítva a kör anyagi helyzetén.

Az 1835/36-os tanévben már 85 főre rúgott a tagok száma, mely az alakuló létszám kétszerese. Bölöni Farkas Sándort ekkoriban *első tagnak* titulálták, s több tiszteletbeli tagot is választottak a város előkelőségei közül. Karitatív tervüket (gabonagyűjtést szerveztek volna a szegény diákok számára) azonban a főtanács az akció mögé képzelt politikum miatt nem engedélyezte. Így továbbra is a *Remény-lapokra* koncentráltak, sőt Kőváry Józsa (1817–1875) és Szolga Miklós (1820–1882) magánvállalkozásba kezdett: *Serdület* címen hetilapot indítottak.

Az 1836/37-es év gyümölcse a *Virulat* című kézirat lap. Ekkorra már kialakult a kör sajátos „önmenedzselése”: a társaság extagjai új iskoláikban és a felnőttek körében is propagálták a kört – ez egyébként az alapszabály szerint kötelességük is volt.

1837 őszén kezdtek hozzá a *Remény* szerkesztéséhez. Az anyag bírálói Aranyrákosi Székely Sándor (ekkor már rektor-professzor), Brassai Sámuel és Kriza János, aki berlini útja után kolozsvári lelkeszként tevékenykedett. A tagok buzgón toborozták az előfizetőket, hiszen nélkülük bajosan jelenhetett volna meg a kötet. Ebben a tanévben jelent meg az *Ébredő*, Jakab Elek (1820–1897) és Kőváry László (1819–1907) kézirat lapja.

A kör tagjai levelezni kezdenek a székelkeresztúri diákokkal, mert Péterfi Sándor (1817–1887), a későbbi lelkes odakerült szenior, és rögtön olvasótársaságot tervezett a vállalkozó kedvű ifjabból: 50 diák írta alá az alapszabályt. Ez a kör vasárnap és szerdán ülésezett. Az egyes alkalmon Brassai Vasárnapi Újságjából és az Athenaeumból olvastak fel, és közösen vitatták meg a Gessner Idilljeiből Péterfi által fordított szemelvényeket. A keresztúri társaság levelező tagjai közé tartozott Jakab Eleken és Kövály Lászlón kívül Berde Áron (1819–1891), a későbbi kolozsvári professzor is – leveleiket az üléseken olvasták fel. Péterfi nagy buzgalommal sürgette egy kör könyvtár megalapítását: ő maga Virág Benedek-kötetet adományozott a társaságnak, s kívülálló pártfogóktól is kaptak könyveket. Az *írománytárban* őrizték Péterfi év eleji és végi beszédeit, valamint az ő vezetésével készített *Tavaszi Bimbók* c. kéziratot hetilapjuk egyes példányait.

Az alsósímenfalvi ifjúsági kör célja a falusi ifjúság művelése volt. A kolozsvári társaságnál jóval szerényebb célokat tűztek ki maguk elé: nem alkotó munkára szövetkeztek, hanem az egyszerű nép közé faluapostolnak. Egyfajta népfőiskolaként matematikát, szépírást, „némi törvényismeretet” tanítottak. Eszköztáruk lehetőségeikhez igazodott: könyveket, folyóiratokat, szavaló- és felolvasóesteket szerveztek a faluközösség számára. (Módszerük a Balázs Ferenc-i faluművelést vetíti előre). Levelezni szerettek volna a kolozsváriakkal, akiket szervezettségük és eredményességük folytán példaképnek tekintettek.

Brassai a Vasárnapi Újságban ismertette a tordátfalvi, símenfalvi és etédi olvasóköröket. Ezek az egyesületek azonban a rövidlátó politika eredményeképp rendkívül rövid életűek voltak, így természetesen hatásuk is messze elmarad a kollégiumok jól szervezett társaságaitól. A nép felemelkedését célzó törekvéseket sajnos még Balázs Ferenc idején is értetlenség fogadta; egyedül a falukutató mozgalom és az általa létrehozott népi kollégiumok hoztak változást e téren.

A főkormánysszék 5606., 6646. és 9791. számú rendeletei betiltják a falusi társaságokat; a 8494. rendelet pedig a kolozsvári kollégium társaságának működését nehezíti. A végzés szerint évente be kell nyújtani olvasmánylistát: ezzel bizonyítják, hogy nem olvasnak indexen lévő könyveket. A rendelet dicséretesnek tartja a pénz- és könyvgyűjtést, de szerinte ehhez semmi szükség bürokráciára (tisztviselők, ülésezés, szabályzat stb.) ezért azt *tiltja* is.

A rendelet közvetlen kiváltó oka éppen a *Remény* körül támadt botrány volt: Kriza és Szentiváni versét (*Szegény*

székel nótája, Honfi) a cenzor megcsonkította, a szerkesztők pedig – a korban igen provokatívnak minősülő gesztussal – kipontozták a hiányokat a szövegekben. Maga a kötet egyébként 500 példányban jelent meg, melyből 35-re már előfizettek. 1838. december 13-án Kövály László mutatta be az Olvasó Egyletben a könyvet, mely alkalomra Jakab Elek verset is szerzett. A zsebkönyv legfontosabb szerzője és segédszerkesztője egyébként 55 versével Kriza volt, munkáját Toldy Ferenc méltatta a *Figyelmező* 1839. április 30-i számában. A kötet sikerén felbuzdulva a diákok elhatározták, hogy évente kiadják a zsebkönyvet, de a gubernium időközben megtiltotta az ifjúsági társaságnak a könyvkiadást. Viszont az ekkora ügyvédként is hírnevet szerzett Szentiváni magánvállalkozásként megjelentethette a II. és III. kötetet. E két mű már távolról sem „iskolás munka”: a szerzők felnőttek, sőt sok magyarországi művész is helyet kap lapjain. Szentiváni szerepe ekkorra már csupán a szerkesztésre korlátozódott, noha természetesen az ő versei is napvilágot láttak a kötetben. Nem véletlen, hogy Toldy a *Remény* második kötetéről írt bírálatában (*Figyelmező*, 1840. május 26.) már szigorúbban kritizál, de a szerkesztő kitűnő munkáját újra dicséri. A harmadik *Remény* pedig Nagy Ignác méltatta az Athenaeumban, bár ez a kötet – ahogy korábban már szoltunk róla – anyagát és szerzőgárdáját tekintve jócskán eltávolodott az eredeti *Remény*-konceptiótól és alkotóitól, a kolozsvári unitárius Olvasó Egylettől. Hiába szerzett ekkorra a népes olvasótábor több mint hatszáz előfizetőt, Szentiváni fájdalmasan korai halála után senki sem folytatta a zsebkönyv kiadását.

Irodalomtörténetünk gyakran hajlamos megfeledkezni az olvasókörökről, irodalmi társaságokról, noha ezek – a tényleges kör munkán, könyv- és lapkiadáson túl – hallatlan jelentőséggel bírnak közművelődésünkben. Ha nem is váltak (mert földrajzi-politikai adottságaik révén nem is válhattak) olyan jelentős, a politikát sőt a történelmet befolyásoló ifjúsági szerveződéseké, mint a Burschenschaftok vagy a Junges Deutschland-mozgalom, a műveltség terjesztésében és a népies költészet magyarországi meggyökereztetésében elvülhetetlen érdemeket szereztek. Nem véletlen, hogy éppen Kolozsvárról annyi kiváló '48-as hős került ki (pl. Jakab Elek, Árkosi Mózes, a Kövály-testvérek és Szolga Miklós) az Olvasó Egylet tagjai sorából – tudta a Habsburg-ház, hogy kiktől kell félnie. Eleve bukásra ítélt minden önszerveződést, mely a nép felemelésén, a nemzeti összefogás megteremtésén fáradozott. Az Olvasó Egylet ifjú tagjai önzetlen tetteikészségükkel e munka hőseivé váltak.

Tóth Zoltán

Teológia és irodalom

Balázs Mihály kötete a *Humanizmus és reformáció* sorozatban jelent meg 1998-ban a Balassi Kiadó gondozásában. A tudós irodalomtörténész neve nem ismeretlen az unitárius olvasók előtt: személyében egyházunk régebbi történetének egyik elkötelezett kutatóját üdvözölhetjük. Munkahelyén, a JATE Régi Magyar Irodalmi Tanszékén speciális képzés keretében biztosít lehetőséget a hallgatóknak a témában való elmélyülésre, ezen kívül évtizedek óta résztvevője a különböző unitárius konferenciáknak. Nem ez az első kötete az Akadémia által indított sorozatban: *Az erdélyi antitrinitarizmus az 1560-as évek végén* c. kötete megjelenése óta alapműnek számít.

Jelen munkája – alcíme szerint – az Erdélyen kívüli antitrinitarizmus kezdeteit dolgozza fel. Kritikus szemmel vizsgálja János Zsigmond tevékenységét a szentháromság-tagadó irányzat támogatásában, illetve az erre válaszképpen fellépő egyházi fejedelemszményítésben. A partiumi misszió, a dunántúli terjeszkedés és két (a nagyharsányi és a budai) hitvita dokumentációjának áttekintése után tér rá a nonadorantizmus kérdéskörére és arra, hogyan alakult ki az ún. népszerű teológiai beszédmód és milyen sajátosságokkal bír.

A következő, nagyobb egységben a kimondottan irodalmi vonatkozásokat vizsgálja: az erdélyi Genealogia Antichristit és előtörténetét, Celio Secundo Curione paszkvillusgyűjteményét. Irodalom- és retorikatörténeti szempontból boncolgatja a kor két jellegzetes művét, a Válaszúti és a Nagyvárad komédiát. Befejezőképpen összeveti a Nagyvárad dialógust és a német Reformationdialog-ot, hiszen tematikáját és műfaját tekintve azonos jellegű művekről van szó.

A kötet Függelékében egykorú, eddig publikálatlan dokumentumokat találunk: Biandrata (Blandrata) levelét a lengyelországi antitrinitáriusokhoz, Csáky Mihály levelét Melius Péterhez, Bátorhory István cenzúrendeletét és két töredéket (a Nagyvárad dialógust és a budai hitvita jegyzőkönyvét).

Balázs Mihály könyve kitűnő, hézagpótló munka; minden unitárius vagy egyházunk iránt érdeklődő olvasónak szívből ajánlom.

(Balázs Mihály: *Teológia és irodalom. Az Erdélyen kívüli antitrinitarizmus kezdetei*. Balassi Kiadó, Bp. 1998.)

Tóth Zoltán

Nagy Ignác utca

Előző számunk megjelenése óta az alábbi említésre méltó események történtek egyházunk életében.

– 1999. február 28-án közgyűlést tartottunk. A jelenlévő hívek lelkeszeink, **Kászoni József** és **Miklósi-Vári Katalin** beszámolóját maradéktalanul elfogadták.

Az egyházközség gazdasági tevékenységéről **Schmidt Gábor** számolt be, és ismertette az 1999-es év költségvetését is.

A közgyűlés keretében tisztújításra is sor került. A megüresedett helyekre presbiternek **Kászoni Máriát** és **Aradi Ferencné**t, az egyházközség gondnokának **Dr. Mikó Gergely** atyánkfíát választották, akik a közgyűlés előtt letették a hivatali esküt.

*

– *Szeretevendégség*: első alkalommal február 13-án gyűltünk össze igen szép számmal, és az áhítat után érdeklődéssel hallgattuk neves vendégünk, **Németh Zsolt** külügyi államtitkár előadását.

Tájékoztatást adott a kormány külügyi tevékenységéről, különös tekintettel a határainkon kívül élő magyarokkal kapcsolatos tervekről és álláspontokról. A műsort szép gitárszólo zárta be **Tokos Zoltán** előadásában, melyet finom töltött káposztás vacsora követett.

A második szeretevendégségre március 20-án került sor, melyen **Dávid István** orgonaművész tartott szép előadást „Műemlék orgonák Erdélyben” címmel, melyet vetített képekkel is illusztrált. Ezután a szeretevendégség szervezői, tekintettel a húsvéti böjti időszakra, finom hidegkonyhai termékekkel elégitették ki gasztronómiai igényünket.

*

– Hálás szívvel mondunk köszönetet **Veress Zoltán**, Svédországban élő hittestvérünknek, aki 1999. március 15-én, a budapesti istentisztelet után értékes és meleg hangú előadásban méltatta az 1848-as forradalmat és az abban vezető szerepet vállalt honvédtiszteket.

– A hónap második és negyedik hetének hétfőjén bibliakört tartunk, ahol a jelenlévők barátságos, szíves hangulatban ismerkednek lelkeszeink magyarázatában egy-egy bibliai történettel.

– Az unitárius ifjúság szép programot készített és hajt végre **Miklósi-Vári Katalin** irányításával, barátsággal összefogva a fiatalokat és a tennivalókat.

– **Kászoni József** tiszteletes úr ez év márciusában, Amerikában részt vett: Erdély, Magyarország és Észak-Amerika unitáriusainak testvéregyházközségi konferenciáján.

– A húsvéti ünnepek a nagypénteki istentisztelettel kezdődtek, melyen a *Budapesti Hegyvidéki Kamarazenekar* adott műsort, **Gémesi Géza** ve-

zényletével. Reméljük máskor is eljönnek hozzánk, és hasonló szép élményben részesítenek minket.

A húsvéti ünnepekre az úrasztalát megterítettük. Istennek hála a hívek száma olyannyira nagy volt, hogy még a gyülekezeti terem összes széke is felkerült a templomba, az úrvacsoraosztás is csak többszöri felállásban volt kivitelezhető.

Istennek legyen hála az együttléteért.

Aradi Ferencné

* * *

1999. április 11-én, istentisztelet keretében megkereszteltük **Dr. Szolnoki Lajos** és **Vékás Julianna** elsőszülött kisleányát: **OLÍVIA**-t. Első fehérvasárnap keretében került sor erre a szép szertartásra, amin részt vett a család mellett a budapesti unitárius egyházközséghez tartozó hívek nagy része is. **Vékás Lajos** Istenben megboldogult testvérünk, volt nyugalmazott főkonzul lánya, Júlia – vallása révén egyházközségünk tagja –, és ősi hagyományként és régi protestáns „törvény”-ként kislányát is unitáriusnak kereszteltette. A keresztelési szertartáson jelen volt **Báró József** ny. székelykeresztúrköri esperes is, aki a keresztelést követő szeretevendégségen mondott beszédet, köszöntötte a fiatal párt sok boldogságot kívánva a megkeresztelt **Olíviának**, keresztszüleinek, nagy és dédszüleinek egyaránt. A szeretevendégségre a gyülekezeti teremben került sor, melynek meghívottai voltak a bibliakörösök mellett egyházközségünk és egyetemes egyházunk elöljárói is. A boldog szülőknek ez alkalomból e helyről is gratulálunk, és kívánjuk, hogy kislányuk továbbra is fejlődjön testben és lélekben, Isten és emberek iránti kedvességében.

*

1999. április 17-én, szombaton de. 11 órától esztési szertartásban részesítettük **Szarvas László** református és **Goda Vera** unitárius testvéreinket. Ebből az alkalomból Nagy Ignác utcai templomunk is kicsinek bizonyult, hiszen azt a fiatal pár rokoni és baráti köre színültig megtöltötte. **Goda Vera** anyai ágon felmenő rokonai között számon tartja Unitárius Egyházunk 23. püspökét, *id. dr. Ferencz Józsefet*, akinek a budapesti unitárius egyházközség megalakulásánál is jelentős szerepe volt, valamint *dr. Ferencz Józsefet*, annak unokáját, aki viszont Magyarországi unitárius püspöke volt hosszú időn keresztül. A hely szelleme és az alkalom egyszerre volt hatással az ükunokára és unokára, mint ahogy a vőlegényre és mindannyiunkra.

Ez alkalomból, midőn jókívánságainkat fejezzük ki a fiatal párnak, szülőknek, keresztszülőknek és hozzátartozó szeretteiknek, kérjük Istent, hogy úgy áldja meg a két fiatal elhatározását, eskütétel egymás számára és javára tudjanak lenni kölcsönös elpecsételés, és ezt maga az élet hitelesítse.

K. J.

Húsvét Hódmezővásárhelyen

Ilyenkor tavasszal feltámad a természet, a lélek és a vallási élet.

Az ünneplő gyülekezet áhítattal hallgatta Isten igéjét. Lelkészünk **Kiss Mihály** Márk evangélioma 16. rész 3. verse és Ézsaiás könyve 6. rész 8. verse alapján fejtette ki gondolatait. Prédikációja lelki gazdagodást, felemelő érzéseket közvetített. Szavai nyomán világossá vált, hogy a ma emberének is feladata, hogy felszínre kerüljenek az elfelejtett értékek, a jóság, a szépség, a szeretet, minden, ami nemes, ami érték.

Őszintén örültünk **dr. Jakab Jenőné**, szeretett énekvezérünk felgyógyulásának, aki közreműködésével segített bensőségebbé tenni az ünnepet.

Istentisztelet után simogató napfény fogadott bennünket a templom kertjében, ahol fényképeket készítettünk az egybegyűltekről. Majd köszöntöttük **Gergely Sándor** köztisztviselőt 80. születésnapja alkalmából.

Hódmezővásárhelyi húsvéti gyülekezet

A szeretet melegségének hangulatában telt az Istentől áldott ünnep, a lélek megújulását szolgálva.

M. M.

Pünkösdi fáklyagyújtás

A beregi unitárius szórvány életében a pünkösöd szimbolikus jelentőséggel bír. Létrejött és elindulása pünkösöd szellemében zajlott. Mit tanultunk elődeinktől? Isten azért teremtette az embert, mert a lét örömét meg akarta osztani velünk. Ezért optimistán kell szemlélünk a világot. A BUNIK (Beregi Unitárius Ifjúsági Kör) vezetősége is célul tűzte ki, hogy a tudás és a megtartó hit legyen a meghatározó erő tevékenységükben. Tudjuk, hogy Isten általunk is üzen, és mindnyájunkat örömeire hív Jézus által. Keresztényi felelősségünk abban áll, hogy eldöntsük, mit választunk: az istentörvényű léteket, vagy az öntörvényű egoizmust.

Az úrmösi Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet anyák napi találkozója a BUNIK (Beregi Unitárius Ifjúsági Kör) vezetőségével.

Ez év húsvét vasárnapján a Tánacsics úti **Balázs Ferenc ifjúsági termet** avattuk fel ünnepi istentisztelet keretében. Ebben a teremben tanácskozna a Balázs Ferenc Ifjúsági Alap Kuratóriuma és a Dandos Gyula Szociális Alap. Anyák napján (május első vasárnapján) ötfős delegáció vett részt az úrmösi (Brassó m.) ünnepségen, ahol műsort is adtunk, illetve tovább bővítettük az adventi ünnepségünkön alapított úrmösi ifjúsági könyvtárat. A kapcsolattartásért **Fogarasi Péter**, a BUNIK elnöke a felelős. Úgy érezzük, hogy küldetésünk van Úrmösön, ahol már egy éve aktív kapcsolat bontakozott ki az úrmösi Dávid Ferenc Ifjúsági Egylettel. Tőlük is jött háromfős delegáció az elmúlt nyáron, és mi is már három ízben vettünk részt az ottani ünnepségeken. A gyülekezeti termükben egy szép tablót állítottunk ki a közös tevékenységünkről. Kölcsönösen tanulunk ifjúsági énekeket, imádkozunk és megismerkedünk egymás múltjával, életével. A jézusi szeretet mindenható erejében kell hinnünk. Ez a teljes emberré formáló szeretet. Ez válik javunkra, így munkálkodhatunk üdvössége érdekében.

Csakis így lehetünk élő gyülekezet. Tudjuk, ismerjük múltunkat és jelenünket, és a megtartó hit erejével építjük a jobb jövőt! „A jövő egyháza a ma élő ifjú nemzedék hitvalló szolgálatában fog megvalósulni” – valljuk szórványgondnokunkkal, s ennek tudatában kérjük Isten segítségét a kitartó munkához, pünkösöd szellemében, hogy egyszerre tudjuk véghezvinni Isten és az élet tisztelt embertársaink szolgálatában.

Felhős Dávid Ferenc

Orbán Gyula

(1914–1999)

A 30-as évek elején a gyerekek „Gyuszi bácsi”-nak szólították. 10 évvel később – cserkész módra – „Gyuszi bá” volt a neve a 345. sz. János Zsigmond unitárius cserkészcsapatban. A 70-es 90-es években a kor szellemének megfelelően már csak „Gyubá”-ként emlegették és szólították meg őt az unitárius gyermekek, akár voltak szüleik vagy nagyszüleik cserkészek korábban, akár nem.

1914. január 31-én született Székesfehérvárott hithű római katolikus pedagóguscsalád 6 gyermeke közül a másodiknak.

A gödöllői jamboree előtti évben (1932) megtartott bakonyi (Hánta) felkészítő táborunkban kapcsolódott be a csapat munkájába, elsősorban mint „főszakács”, s ezt a tisztségét 1948-ig, vagyis a cserkészlet betiltásáig megtartotta. A 30–40 résztvevős nagytáborok apródjai, cserkészei, roverei, öregcserkészei s a látogató szülők számára valóságos ételremekeket tudott főzni, sütni. Ki ne emlékezne Gyuszi bá’ erdélyi lucskos káposztájának ízére, a száz számra készített szilvás gombócokra, vagy a kürtös kalácsra? És ő sohasem engedte, hogy a vasárnapi látogató mamák segítsenek neki; amit ő vállalt, azt mindig példamutatóan és maradéktalanul teljesítette; így a főzést-sütést is, a szolgálatos örs bevonásával.

Másik és még felejtethetlenebb munkaterülete a 9 és 12 év közötti cserkészapródok (ma: „kiscserkészek”) vezetése volt, amit a 15 évvel ezelőtt váratlanul elhunyt druszájával, Józsa Gyuszi bá’-val osztott meg. S amikor az örsvezetőségéből kinőve megszerezte a s. tiszti, majd a cs. tiszti rendfokozatot, akkor is a legfiatalabbak „védangyala” maradt.

A cserkészlet megszüntetése után (1948-tól) a Magyarokélmény-táboron lévő Szentábrahámi Mihályról elnevezett pihenőben nyaraló gyermekek között folytatta áldásos tevékenységét. A gyermekek itt is kiemondhatatlanul szerették, hiszen a gyermek még jobban megéri a felé áradó szeretetet, mint egy kamasz, vagy egy felnőtt.

A mai szülők, sőt nagyszülők közül hányan elevenítették fel egykori feledhetetlen emlényeiket (tábortüzek, kirándulások stb.) Gyuszi bá’-ra emlékezve, a szomorú hír hallatán. A legmeghatóbb számomra az volt, amikor egy ma már háromszoros nagymama visszaemlékezett a 14 éves korában egy Gyuszi bá’ által vezetett 2 napos nagyhideghegyi túrára: amikor szabályos turistaszállás híján szénapadláson kellett aludniuk. A fiúk Gyuszi bá’-tól jobbra, a lányok pedig balra.

Egyéni élete nem volt könnyű. Érettségi után 1934-ben behívták katonának; a 3 év letelte után is a honvédség kötelékében maradt, ahol még a m. kir. főhadnagyi rangot is elérte. A visszacsatolt területekre való örömteli bevonulások után a frontra

került, ahol (Ukrajnában) 1943-ban meg is sebesült. Felépülése után gépkocsizó alakulatát Németországba vezényelték, ahol angol fogságba került.

1946-ban térhetett vissza családjához (szüleihez, testvéreihez) Székesfehérvárra. A megpróbáló háborús évek után az 1947-es magyarkúti és az 1948-as zebegényi nagytábor hozott össze minket ismét Gyuszi bá’-val maradandó élményekre. (A mindennapi cserkészemlékek közül csak kettőre hivatkozom: az „éjszakai riadó”-ra és a „tábori zászló elrablása”-ra.)

1947-től aktív egyházi életet élt. 1956-ban hivatalosan is az unitárius egyházba tért; itt találta meg helyét és lelki kiegyensúlyozottságát. A budapesti egyházközség presbiternek választotta; később az Egyházi Főtanács tagja is lett, végül aktív működésének befejeztével a Magyarországi Unitárius Egyház Főtanácsának örökös tiszteletbeli tagjává választották.

A gyermekek szeretete és az értük való áldozatvállalás Gyuszi bá’-nál nem ismert határokat. 1975-ben vásárolt Szentendre fölött a hegyoldalon egy darab földet (négyzetméterenként 1 [egy!] forint képletes áron). Ezt a köves, sőt sziklás területet megszelídítette, szivós munkával termőföldet varázsolt belőle: szőlőt, gyümölcsfákat ültetett, végül néhány év alatt egymaga felhúzott – a kitermelt kövek felhasználásával – egy kis házat. Ekkor kezdődtek meg a Gyuszi bá’ féle „gyermeknyaraltatások”. Egykori cserkészeinek, a magyarkúti gyerekeknek a gyermekei tökéletes nyugalommal és boldogan vitték ki és hagyták ott gyermekeiket „Szentendren”, Ákos, Szabi, Gézuka, Muki, Laci – hogy csak néhány nevet említsek – most is boldogan és meghatva emlékeznek vissza. A „szentendrei remetére” és alkalmi „gyermekeire” Rex vigyázott, a szeretett házőrző kutya. A 80-as évek elején – különösen nagy téli időben – szorongva mentünk fel a hegyre, a Robinson-i magányát élő Gyuszi bá’-hoz őt meglátogatni, de amikor Rex elkezdett ugatni, már nyugodtak voltunk.

1985-ben telkét és házat elcserélte egy gödi ingatlanra, ahol mégiscsak emberek között élte magányos életét, Bogi kutyájának társaságában.

Kb. 10 éve kezdett romlani egészségi állapota; többször került kórházba is. Egykori „gyermekei” és barátai esetenként meglátogatták; ugyanígy a budapesti lelkészek, akik Úrvacsorát vittek neki a nagy ünnepekre, s kérésére attól függetlenül is. Az Úrvacsora minden alkalommal lelki tápláléka és megerősítője volt, különösen nehézségei közepette. Meggyengült egészségi állapota ellenére még 1990-ben vállalkozott arra, hogy kijött velünk Magyarokélmény-táborra, hogy újra megalakult cserkészcsapatunk első nyári nagytáborára számára irányítsa az „összkomfortos” földbe vágott, léghuzattal ellátott,

esőtől védett táborigényes konyha elkészítését. Egyéb gazdag táborépítési tapasztalataiból is adott át az ifjaknak.

Orbán Gyula egész élete valódi cserkészélet volt. Szüntelenül a 10 cserkész törvényt követte, valószínűleg meg: Teljesítette kötelességeit Isten, hazája és embertársai iránt. A gyermekekkel való foglalkozás során is mindent megtett, a „tiltott időkben” is, a magyar cserkészlet régi és mai céljának érdekében: hogy gyermekeink felnőve emberibb emberek és magyarabb magyarok legyenek. Cserkész fogadalmához híven mindig mindent megtett, hogy másokon segítsen.

Május 13-án vettünk fájdalmas búcsút Gyubától a gödi újtemetőben Kászoni József budapesti lel-

kész mélyenszántó gondolataival, imájával és gyülekezeti énekeinkkel; és én biztos vagyok abban, hogy akik rajtuk kívül álló okokból (pl. műtét, külföldi kiküldetés, vizsgázás, betegápolás stb.) nem jöhettek ki Gödre, lélekben ők is velünk voltak.

Gyászjelentésén a hegyi beszéd egyik részlete szerepelt: „Boldogok, akiknek szívük tiszta, mert ők az Istent meglátják.” Ez ad számunkra megnyugvást.

Isten áldjon, drága Gyuszi bá', porrá lett földi maradványaidban is!

„A lélek él, találkozunk!”

Dr. Nyiredy Szabolcs

Patakfalvi S. Sámuelné sz. Csiki Klára (1924–1999)

Mindig szomorú a temetés, de tavasz induláskor, tavaszfakadáskor, április első napján talán még szomorúbb, mint bármikor máskor... Ezekkel a szavakkal indította április 1-jén a Farkasréti temető főravatalozójában búcsúztatási beszédet **Kászoni József**, Patakfalvi S. Sámuelné sz. Csiki Klára temetési szertartása alkalmából. A Patakfalvi családban is reménységgel várták a tavaszt, és jött helyette a gyászos hervadás. Az életről álmodtak, de a halál jött helyette. Március 19-én, Csiki Klára halálának napján, József napját várták, a 75. életév beteljesülését, és a gyász sötétsége borult rájuk. Böjti komolysággal várták a feltámadást, és az ítélet jött helyette.

Csiki Klára Istenben megboldogult testvérünk, Csiki Gábor püspöki helynök lánya volt. Kolozsvárott született, de élete első két évtizedét itt töltötte Budapesten, ahol iskoláit is végezte. Angliában is tanult, de a háború miatt idő előtt vissza kellett térnie Magyarországra. Férjhezmenetele után Erdélyben telepedtek le, ahol közel négy évtizeden keresztül angol tanárnóként dolgozott, tevékenykedett. Több száz erdélyi tanítványa köszönhette

neki, hogy elsajátíthatta tőle Shakespeare anyanyelvét. Élete utolsó tíz esztendejét Csiki Klára újból itt tölthette Budapesten, ami neki megelégedettséget és boldogságot jelentett. Patakfalvi Sámuelné boldog házasságban töltött évtizedeket, és ebben az esetben a boldog jelző nem közhely. Akik ismerik és olvasták a férje által megjelentetett kötetet, melynek címe: *Útkereső szerelmes levelek*, azok egyként osztják véleményüket, hogy ez igaz. Az ő kettejük kapcsolata több volt mint frigy, mint házasság. Két egymás számára teremtett lény találkozásáról szól ez a 220 oldal, akik tudtak úgy élni, hogy egymást ihlették, jutalmazták, kiegészítették és gazdagították.

A búcsúztatási szertartáson férje, gyermekei, rokonai mellett jelen voltak egyházközségünk tagjai, valamint a család kiterjedt baráti köre. Hozzá tartozó szerettei, barátai részére ezúton is vigasztaló dást kívánunk, abban a reményben, hogy nem hal meg az, akit el nem felednek, mert Pál apostollal valljuk, hogy *a szeretet soha el nem múlik*.

K. J.

Lapzárta után kaptuk a szomorú és mindannyiunkat megdöbbentő hírt, hogy **DR. KASZAI CSABA** ügyvéd, a Magyarországi Unitárius Egyház jogtanácsosa április 16-án, életének 54. évében, tragikus hirtelenséggel elhunyt.

Az elhunytat a Magyarországi Unitárius Egyház saját halottjának tekinti.

DR. MÁRKOS JULIANNA 73 éves
KISGYÖRGY SÁNDOR 85 éves
VÖRÖS LAJOSNÉ 86 éves

RÁCZ ANDRÁSNÉ
sz. **Simándi Judit 80 éves**
DR. TÓTH SÁNDORNÉ
sz. **Iván Margit 92 éves**
BENTI ARANKA 90 éves
KOVÁCS GYULÁNÉ
sz. **Sütő Zsuzsanna 77 éves**
BARTHA LAJOS 71 éves

Isten adjon csendes pihenést eltávozott testvéreinknek, lelküknek örök üdvösséget, a hátramaradt gyászolóknak pedig vigasztalást.

Tudósítások, hírek

FELHÍVÁS

Magyar segítség Koszovónak

A koszovói menekültek helyzete egyre reménytelenebb. Tragédiájuk ezekben a hetekben szinte az egész világot megrendítette. Naponta több tízezer ember kénytelen elhagyni az otthonát, és emiatt a szomszédos országok már képtelenek megfelelően ellátni a területükre érkező menekülteket.

Az egyre súlyosbodó menekülthelyzetet látva, a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat újra felhívással fordul minden jóakarató emberhez és kéri, hogy támogassák a koszovói menekülteket érintő segélyakcióit.

Segítségnyújtása az ACT-nek – Egyházi Segélyszervezetek Nemzetközi Szövetségének, Genf – az irányításával és szervezésében kerül végrehajtásra. A segélyakciók az

Albániába és Macedóniába menekült koszovói albánokat érintik.

A Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat az elmúlt évek során az ACT-Genf megbízásából több alkalommal is szervezett segélyakciókat a térségben.

A pénzadományokat az OTP Bank Rt. 11705008-20464565 számlaszámára lehet elküldeni.

Csekkért a Szeretetszolgálat Országos Központjához, a helyi Szociális Központjaihoz, illetőleg a protestáns gyülekezetekhez – levélben, vagy személyesen – fordulhatnak az adományozni szándékozók.

VELÜNK EGY JOBB VILÁGÉRT

Sajtóközlemény

Brüsszel kesztyűt vet Hollywoodnak

Az Európai Unió film és televíziós gyártási és forgalmazási ipara gyorsuló tempóban készül a Hollywood elleni harcra. A filmek és a televízió a kommunikáció két legfontosabb eszköze. Az Európai Unió szeretné, ha tagországainak – miként a csatlakozásra váró jelölt országoknak – film és televízió ipara elég erős lenne ahhoz, hogy felvegye a versenyt a legnagyobb amerikai cégekkel. Az Európai Dialógus május/júniusi részletesen kitér erre a témára.

A „nehézsúlyú hollywoodiak” ellen folytatott harcra az EU a közös audiovizuális politikájához új stratégiát dolgoz ki a filmek és televíziós produkciók gyártására és forgalmazására. Eddig az EU több kísérlete az európai produkciók támogatására nehézségekbe ütközött.

Az Európai Bizottság abban bíz, hogy némi erőfeszítés árán sikerül majd megbirkózni az amerikai versenytárs kihívásaival. „Az audiovizuális piac helyzete fordulóponton van, a jövőbeli fejlődés nagyon bonyolult és egyelőre beláthatatlan” – mondja Oreja biztos, és hozzáteszi: „Nagyon fontos számunkra, hogy mi látható a képernyőn. A megoldás kulcsa pedig nem más, mint egy rendkívül fejlődő és versenyképes európai produkciós ipar.”

A jelölt országok előtt álló kihívások különböznek azoktól, amelyek a tagországokat érintik. A csatlakozásra jelölt országoknak biztosítaniuk kell a közszolgálati média gazdasági életképességét, úgy, hogy kivehetik részüket a reklámpiacból, anélkül, hogy kereskedelmi jellegűvé válnának. A Bizottság meglátása szerint egy másik kihívás a műsorszolgáltatók kapcsolata a lakossággal. Az Európai Dialógus felveti ezeket a kérdéseket, megmutatva a lehetőségeket, amelyek a tagországok és jelölt országok számára nyitva állnak.

Az újabb lapszámban exkluzív interjú olvasható Günter Verheugennel, Németország európai ügyekért felelős miniszterével. „Meglátásom szerint a bővítés stratégiája a legfontosabb most az EU számára: egy elszalaszthatatlan lehetőség előtt állunk. Azt jelenti ez, hogy beteljesíthetjük az európai integráció páneurópai perspektíváját. Ez egy történelmi kihívás” – fejtette ki Verheugen az Európai Dialógusnak. „Óriási, drámai hibát követnénk el, ha nem élnénk ezzel a lehetőséggel (az Unió bővítésével)” – teszi hozzá.

Az Európai Dialógus május-júniusi számából.

HÍREK

Orbókné Szent-Iványi Ilona főjegyző, Czigány György TV-s szerkesztő felkérésére teológiai értekezést tartott „Jákob harca az angyalal” címmel, dr. Török József katolikus teológiai professzorral együtt, a Fő utcai katolikus templomban. Április hónapban ezt az MTV1 Útmutató c. műsora közölte.

*

A strassbourgi székhelyű Európai Katolikus Információs Központ rangos konferenciát rendezett Budapesten 1999. április 16–18. között, „Ember és munka a 21. században” címmel. A magas rangú egyházi és világi személyek az etikai kihívásokat és a civil társadalom szerepét vizsgálták. A konferencia nyelve angol és francia volt. A rendezvény egyetlen protestáns teológus meghívottja Orbókné Szent-Iványi Ilona főjegyző volt, aki előadást tartott, és kerekasztal-beszélgetésen vett részt ember és munka isteni rendeltetéséről.

*

1999. április 20-án a Deák téri Evangélikus Templom nagytermében „Nőkről, nemcsak nőknek” címen kerekasztal-beszélgetés volt a Keresztény-Zsidó Társaság rendezésében. A katolikus, református, evangélikus és reform izraelita résztvevők mellett, meghívott volt Orbókné Szent-Iványi Ilona lelkész is.

*

Április 14-én ünnepi ülés volt a Debreceni Református Nagytemplomban, az 1849-es kihelyezett kormánygyűlés 150. évfordulóján, a köztársasági elnök és a miniszterelnök részvételével. A történelmi egyházfők között meghívást kapott és részt vett az ünnepségen Bencze Márton püspök is.

*

1999. április 12-én ünnepi rendezvény volt a Fővárosi Önkormányzat rendezésében az új Városházán Franz König bíboros tiszteletére, aki előadást tartott. Üdvözölte őt dr. Demszky Gábor főpolgármester. Az ünnepségen részt vett az Esztergom-budapesti bíboros-érsek és Bencze Márton püspök is.

*

1999. április 15-én a Lelkészképesítő Bizottság sikeresen levizsgáztatta Sándor Gyula Mátyás segédlelkészt, a kolozsvári teológiai tanárok részvételével.

*

1999. április 27-én Bencze Márton püspök részt vett az Országházban rendezett összejövetelen, melynek témája a „Vallás, társadalom, törvényhozás” volt.